KORKUT BİTİG

-Dünyada Dede Korkut Araştırmaları-

Hazırlayanlar
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN
Dr. Gürol PEHLİVAN

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 1664
KÜLTÜR SERİSİ: 938

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-927-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

1. Basım: 2019
2. BASIM

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Düzelti: Birke Günaçık

Kapak Tasarımı: Ötüken

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: CB Matbaacılık

Baskı: Ötüken Neşriyat AŞ
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50
Sertifika Nu: 49269

İstanbul - 2025

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

İÇİNDEKİLER

HAZIRLAYANLARIN ÖN SÖZÜ 09

TÜRK DESTANI VE KAFKASLAR
V.V. BARTHOLD 17

KİTAB-I DEDE KORKUT'UN YENİ BİR ELYAZMASI
ETTORE ROSSI 27

DEDE KORKUT KİTABI ÜZERİNE ARAŞTIRMA
ETTORE ROSSI 39

KİTAB-I DEDE KORKUT'UN BİR EDİSYON KRİTİĞİ HAKKINDA İLK MÜLAHAZALAR
ETTORE ROSSI 139

KİTAB-I DEDE KORKUT'TA KUR'AN-I KERİM VE KİTAB-I MUKADDES'E İLİŞKİN MOTİFLER
ETTORE ROSSI 147

POLYPHEMOS VE TEPEGÖZ
C.S. MUNDY 153

AK-KÖBÖK, SALUR-KAZAN VE SOSURGA: BİR OĞUZ DESTAN MOTİFİ VE ANADOLU'DA, KAFKASYA'DA VE ORTA ASYA'DA YAYILMASI
PERTEV NAİLİ BORATAV 185

"KORKUT" İNSAN ÖZEL ADI ÜZERİNDE ETİMOLOJİK TARTIŞMA
LOUIS BAZIN 205

GÜRCÜLER, TÜRKMENLER VE TRABZON: "DEDE KORKUT KİTABI" HAKKINDA NOTLAR
IRÈNE MÉLIKOFF 215

DEDE KORKUT KİTABI'NIN COĞRAFİ ANLATIMI
XAVIER DE PLANHOL 229

KİTAB-I DEDE KORKUT'TA ALLAH KAVRAMI
JEAN-PAUL ROUX 249

TEPEGÖZ'ÜN KÖR EDİLMESİ HİKÂYESİNİN TÜRK-MOĞOL VERSİYONLARI
EDİGE DARİGULOVİÇ TURSUNOV 267

DEDE KORKUT DESTANLARI HAKKINDA
HÜSEYİN MOHAMMED-ZÂDE SADİQ 279

MÜSLÜMAN TÜRK METİNLERİNDE İSLAM ÖNCESİ KALINTILAR ÜZERİNDE ARAŞTIRMA: KİTAB-I DEDE KORKUT
JEAN-PAUL ROUX 303

OĞUZLARIN EPİK TARİH VE KÜLTÜR BİRLEŞİMİ: DEDE KORKUT KİTABI
SLAVOLJUB DJINDJİĆ 323

DEDE KORKUT'TA ''İÇ'' VE ''DIŞ'' OĞUZ
ROBERT DANKOFF 343

DEDE KORKUT ETİĞİ
MICHAEL E. MEEKER 351

DEDE KORKUT KİTABI'NIN ŞAMANLIK TEMELİ
BI XUN 389

DEDE KORKUT, İLYADA VE ODYSSEİA'DA KADIN VE AŞK
MOHAMMEDREZA BARZEGAR KHALEGHİ / ROGHIYEH NEYSARİ TABRİZİ 405

OĞUZ TÜRKLERİ VE ÖZBEKLERİN KAHRAMANLIK DESTANLARI ARASINDA METİNLERARASILIK: BAMSI BEYREK VE ALPAMIŞ DESTANLARI ÜZERİNE BİR KARŞILAŞTIRMA
EUNKYUNG OH 415

DİZİN 447

Hazırlayanların ön sözü

Henrich Friedrich Von Diez'in 1815 yılında ilk yayını yapmasından bu yana *Dede Korkut Kitabı* üzerinde çok sayıda ülkede çeşitli araştırmalar yapılmış, eser başta İngilizce olmak üzere farklı dünya dillerine tercüme edilmiştir. Von Diez'den sonra eserle en ciddi biçimde uğraşan oryantalistin V.V. Barthold olduğu görülmektedir. 1894 yılından itibaren Barthold eseri hem Rusçaya çevirmiş hem de konuyla ilgili bazı makaleler kaleme almış ise de çalışmaları ölümü üzerine yarım kalmıştır. 1930'lardan itibaren Dede Korkut araştırmalarının Türkiye merkezli olduğu rahatlıkla söylenebilir. Azerbaycan'daki çalışmalar da neredeyse Türkiye kadar eski tarihte başlamış, ancak SSCB rejiminin *Dede Korkut Kitabı*'na yönelik bakış açısının kâh olumlu kâh olumsuz olması sebebiyle bu devirde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Azerbaycan'ın bağımsızlık kazanmasından sonra Dede Korkut üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde arttığı müşahede edilmektedir. Türkmenistan ve Kazakistan için de Azerbaycan kadar olmasa da benzeri bir durum söz konusudur. Diğer ülkelerdeki Dede Korkut çalışmaları ise daha çok tesadüfi ilgilere bağlı gibi görünmektedir.

Türkiye'de Dede Korkut üzerine yapılan çok sayıda çalışma olmasına rağmen, yurt dışında yayımlanmış makalelerin Türkçeye çevrilmesi noktasında büyük bir çabanın gösterildiği söylenemez. Nitekim çevirileri bu kitap için yapılmış üç makalenin bugün tarih sahnesinden çekilmiş olan SSCB ve Yugoslavya'da oldukça uzun bir zaman önce neşredilmiş olması, bu ilgisizliğin en açık delilidir. Kitabın editörlerinden Prof. Dr. Fikret Türkmen, bu eksikliği görmüş ve uzun bir zaman diliminde Dede Korkut'la ilgili çeşitli makaleleri gerek kendisi tercüme etmiş gerekse öğrenci ve meslektaşlarına çevirtmiştir. Böylece elde hayli makale toplanmıştır. Daha sonra bu dosyayı, talebesi Gürol Pehlivan'a vererek ortak bir çalışma yapmayı teklif etmiş, Gürol Pehlivan ise Ettore Rossi, Robert Dankoff ve Pertev Naili Boratav'ın makaleleriyle dosyayı genişletmiştir. Böylece toplam makale sayısı yirmiyi bulmuştur. Bu makaleler, 1930-2017 yılları arasında SSCB, İtalya, İngiltere, Fransa, İran, Yugoslavya, ABD, Çin ve Kore'de yayımlanmıştır. Makalelerin seçiminde iki husus dikkate alınmıştır: İlk olarak çalışmanın alana katkı sağlaması, ikinci olarak da dünya üzerinde Dede Korkut'la ilgili yayınların bakış açısını Türk okuyucuya

V.V. BARTHOLD**

TÜRK DESTANI VE KAFKASLAR*

Türkiye Türkçesine Aktaran
Gülcihan PEHLİVAN***

---

* "Turetskiy Epos i Kavkaz", *Kniga moego Deda Korkuta,* Perevud akademika V.V.Bartold, Baku, 1999, ss. 118-126 [İlk baskı: Yazık i Limeramura, Leningrad, 1930, ss. 1-18]. [Makaleyi Azerbaycan Tükçesine tercüme eden mütercimi tüm araştırmalarımıza rağmen tespit edemedik. Kendisine şükranlarımızı sunuyoruz.]

** Prof. Dr., Rus Türkolog (1869-1930).

*** Türk Dili Doktoru.

Tarihteki Türkmen yaratıcılığı, başka bir ifadeyle, Kafkas Türkmenleri arasında meşhur olan alp-şair Koroğlu hakkındaki destanın öne çıkan hususiyetleriyle ilgili olarak başka bir yerde[1] bir yazı kaleme almıştım. Fakat bu destan, yegâne yazması Dresden'de bulunan Orta Çağ Türkmen destanı ile hiçbir şekilde mukayese edilemez.

Yazma "Kitâb-ı Dedem Korkud alâ lisân-ı tâ'ife-i Oğuzan" başlığını taşır ve bu yazma öğrencilik yıllarımda (1891-1892) tarafımdan istinsah edilmiştir. Sonradan ben[2] ve merhum Tumanski[3] bu eserin ana hatlarını tanıtmıştık. Adı geçen eserin dört hikâyesini neşretmiştim (birinci, ikinci, üçüncü ve beşinci hikâyeler).[4] Sekizinci hikâye ise 1815 yılında Almanca olarak yayımlanmıştır.[5] Hâlihazırda, eserin tam metni İstanbul'da neşredilmiştir. Bu yazıda, başka yerlerde yayımlanan yazılarıma bazı ilaveler ve düzeltmelerde bulunacağım. Daha önce işaret ettiğim üzere,[6] on iki hikâyeden -bunların başında Korkud ve ona atfedilen sözler hakkında bilgi veren bir mukaddime gelir- dokuzunda kâfirlerle olan mücedelelerden bahsedilir. Bu hikâyelerden ikisi mitolojik karakter taşırken, biri (sonuncusu) Oğuzların kendi aralarındaki mücadelelere yer vermiştir. En mühim noktalardan biri, beşinci ve altıncı hikâyelerin diğerlerinden ayrılan yönüdür. Bu iki hikâyede ne bütün Oğuzların önderi olan "Hanlar Hanı" Bayandur Han, ne ana kahraman Salur Kazan, ne de diğer hikâyelerdeki şahıslar mevcuttur. Beşinci yani "Deli Domrul" hakkındaki hikâyenin, henüz ne Müslüman, ne de Ön Asya edebiyatında benzerini bulmak mümkün değildir. Kan Turalı'nın Trabzon'dan kız almasına dair altıncı hikâye, Falmerayer'in[7] ifadesiyle, "Çerkes, Yunan, Ermeni ve Gürcü prenslerinin" Trabzon hanımları ile evlenmesi gibi "Doğu hikâyeleri ve Batı romansları" ile açıklanabilir.

Kalan on hikâye birbiriyle sıkı biçimde ilişkilidir ve Bayandur Han -muhtemelen bu adın menşeîni, Bayandır boyundan Türkmen sülâlesi Akkoyunlulara kadar götürmek mümkündür- ve onun

---

[1] V.V. Bartold, *İz Proşlogo Turok,* ss. 193-202.
[2] V.V. Bartold, *Kitab-ı Korkud,* I, s. 203.
[3] A.G. Tumanskiy, "Po povodu 'Kitab-ı Korkud'", ss. 269-272.
[4] V.V. Bartold, *Kitab-ı Korkud,* IV-V, ss. 14-49.
[5] H.F. Diez, Bd., II, s. 399 vd.
[6] V.V. Bartold, *Kitab-ı Korkud,* I, s. 203.
[7] J.Ph. Fallmerayer, *Geschichte des Kaisertums Trapezunt,* Munchen, 1897, s. 190, 213.

ETTORE ROSSI**

KİTAB-I DEDE KORKUT'UN YENİ BİR ELYAZMASI*

Çeviren
Mikail ACIPINAR***

* "Un Nouvo Manoscritto del Kitāb-ı Dede Qorqut", Revista degli studi orientali, 25/1-4 (Giugno 1950), ss. 34-43.

** Prof. Dr., İtalyan Türkolog (1894-1955).

*** İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Tarih Bölümü.

Hem daha önce Mai[1] ve P. Horn[2] tarafından kısaca tanımlanan kodların hem de sonradan ilave edilen çok sayıdaki kodun bir listesini hazırlamak için Vatikan Kütüphanesi'nde yer alan Türkçe elyazmalarını incelerken, Vat. Turco 102'de[3] kayıtlı kıymetli bir eser olan Doğu Anadolu Oğuz Türklerinin destansı kahramanlık hikâyelerinin derlendiği *Kitab-ı Dede Korkut*'un yeni bir elyazmasını bulma şansına eriştim (14. yüzyıl civarı).

20,5 x 15,2 cm. ebadında 109 folyodan müteşekkil ve 13 dize hâlinde tamamı harekeli nesih yazı karakteri kullanılan elyazması tarihsizdir fakat üzerinde bulunan bir *nota possessionis* ve paleografik karakterler yazmanın 16. yüzyıla tarihlenmesini mümkün kılmaktadır. Yazma şu başlıkları içermektedir:

1. Fol. 2v-58: Ḥikāyet-i laṭīfe-i Ucūbe u Maḥcūbe-i Ẓarīfe; Sıdkî olarak tanınan Ahmed b. Hasan Bâlî tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme olunarak Osmanlı Sultanı II. Bâyezid'in oğlu şehzade Âlemşâh'a (H. 918/M. 1512-1513) ithaf edilen ahlak hikâyeleri derlemesi;
2. Fol. 58v-106: Ḥikāyet-i Oġuznāme-i Ḳazan Bey ve ġayri.

Farklı bir başlığa sahip olsa da bu ikinci kısım, tamamıyla Oğuz Türkleri veya daha kesin bir ifadeyle kendisine girişte özlü deyişler atfedilmiş tarihi bir karakterden ziyade, Oğuz Türklerinin en efsanevi saygın kurtarıcısı olan ve kendisine atfedilen efsanevi Dede Korkud[4] ismine istinaden *Kitab-ı Dede Korkut* adı altındaki Doğu Anadolu ve Azerbaycan Oğuz Türklerinin destansı kahramanlık hikâyelerinin derlemesidir. Hikâyelerin sonunda daima Dede Korkut devreye girer ve bazen de tavsiyeleriyle olaylara müdahil olur. Dede Korkut bir veli, bilge ve kâhin olduğu kadar hem bir şair ve ozan hem manevi ve dinî bir rehberdir.

Bu derlemenin önemi Türk araştırmacılar ve Türkologlar tara-

---

[1] A. Mai, *Scriptorum veterum nova collectio, Vol. IV, kısım 2a: Catalogus codd. Bibliotheca Vaticanae arabicorum, persicorum, turcicorum,* Romae 1821.

[2] *Die persischen und türkischen Handschriften des Vatikans,* SDMG, LI (1897), ss. 1-65.

[3] Kod, katalogda Farsça yazmalar arasında [Assemani]-Mai tarafından 46 numara, Horn tarafından ise Türkçe yazmalar arasında 23 numarayla tavsif edilmiştir. Ancak fol. 2v-58 arasını kapsayan ilk kısımdan ve Dede Korkut hikâyelerinin derlendiği fol. 58v-106 arasını içeren kısımdan sonra gelen Farsça kısa hikâyelerin Türkçe tercümesinin yer aldığı bir derlemeye dikkat çekilmemiştir.

[4] Kendisinden Ata Korkut ve Korkut Ata olarak da bahsedilir; yazmada ayrıca Dedem Korkut şeklinde de okunmaktadır.

KISIM I

GİRİŞ

I. "Kitab-ı Dede Korkut" Üzerine Yapılmış Çalışmaların Bibliyografyası. Bu Araştırmanın Gaye ve Sınırları

Kitab-ı Dede Korkut[1] ile ilgilenen günümüz araştırıcıları arasında Heinrich von Diez[2] birinci sırada yer alır. Bu Alman doğubilimcisi *Kâbusnâme* çevirisi, Türkiye lâlerine dair araştırması ve iki cilt olan *Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften,* (Berlin, 1811-1815) adlı eseri vesilesiyle, Goethe tarafından *Westöslicher Divan* adlı eserinde methedilmişti. Bilhassa *Denkwürdigkeiten* adlı eserin ikinci cildinin 399 ile 457. sayfaları arasında, Dresden Kraliyet Kitaplığı'nda bulunan el yazmasına dayanarak Tepegöz hikâyesinin metnini ve Almanca çevirisini yayınlamış ve bunu Odysseia'daki Odysseus ve Polyphemos hikâyesi ile karşılaştırmış, Türk hikâyesinin Odysseia'da bulunandan bağımsız olarak diğer doğu efsanelerinden türediğini, ayrıca Homeros'un destanını bile etkilemiş olabileceği sonucuna varmıştı. Dresden nüshasından çıkarılan bir sureti de Diez sayesinde Berlin Kütüphanesi'ne kazandırılmıştı.

Diez'den sonra H.O. Fleischer doğu yazmalarının kataloğunu hazırlarken *Kitab-ı Dede Korkut*'u incelemekle birlikte (1831'de, ileriye bakınız), önemine değinmemiş ve kısa bir tavsifini yapmakla yetinmişti. W. Pertsch de Berlin'deki Türkçe yazmaların kataloğunu hazırlarken (1889 yılında) aynı bilgiyi tekrarlamıştı.

Gençlik yıllarında Türk dili ile ilgilenen Theodor Nöldeke (bk. *ZDMG*, c. XIII, 1859, ve devamında *Neşrî Tarihi'*ne dair yazdığı makale), 1859 yılında Dresden nüshasının tamamını istinsah etmiş, sonra da bunu yayınlamaya niyet etmiş ise de pek çok noktaları anlaşılmaz bulduğu için teşebbüsünden vazgeçmişti.[3] 1892 yı-

---

[1] Türkçe kelimelerin çeviriyazısı için Türkbilim (Türkoloji) çalışmalarında kullanılan usule göre hareket ettim. 1928 yılından sonra çıkan eserler için yeni Türk alfabesini kullandım.

[2] H. Fr. v. Diez için bk. Fr. Babinger, *Die Geschichtsschreiber der Osmanen und ihre Werke,* Leipzig 1927, s. 8 [çevirenin eki: şimdi şu tercüme içinde: *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri,* Mersin 1992, nâşiri Kültür Bakanlığı, çeviren: C. Üçok, s. 9] ve G. Weil, *Festschrift f.E. Kühnel,* 1928.

[3] Buradaki ve sonraki haberleri W. Barthold'un "Kitab-ı Korkud. I. Borba Bogatriya s

Kitab-ı Dede Korkut[1] üzerine yaptığım çalışmamın hazırlığı esnasında, Türkiye'de veya başka bir yerde, mevcut nüshanın bir edisyon kritiğini hazırlayacaklara faydalı olabilecek bazı gözlemlere dikkat çekmeyi gerekli görüyorum. Bu gözlemlerimi aşağıdaki gibi sınıflandırılabiliriz:

I. Elimizde hâlihazırda metnin iki elyazması bulunmaktadır: birincisi D (86 numaralı Dresden yazması ve onun modern bir kopyası olan 203 numaralı Berlin yazması.), ikincisi ise V (Vaticano Turco 102 numaralı elyazması)'dir. Dresden nüshasının, Kilisli Rıfat'ın Berlin kopyasına dayanan eski harfli yayını (İstanbul 1916) ve Orhan Şaik Gökyay'ın Kilisli Rıfat'ın eski harfli yayınının, Dresden nüshasının orijinal fotoğraflarıyla mukayeseli biçimde Latin harfleriyle yaptığı (İstanbul 1938) yayını olmak üzere iki farklı yayını mevcuttur. Vatikan yazması, benim biraz yukarıda bahsedilen çalışmamın sonuna eklenen tıpkıbasım reprodüksiyonuyla birlikte araştırmacılar için ulaşılabilir hâle getirilmiştir.

II. Dresden nüshasının Berlin kopyasına dayanarak yapmasından ötürü Kilisli Rıfat'ın tatmin edici olmayan yayınını tahkik etme fırsatım oldu. Ayrıca, Dresden nüshasının fotoğraflarının yardımıyla gözden geçirilmiş olmasına rağmen, Gökyay'ın yayını da esasen Kilisli Rıfat'ın yayınına dayanmaktadır ve ondaki bazı yanlışları düzeltmesine rağmen hatasız olmaktan uzaktır. Bu yüzden metnin edisyon kritiğine girişecek kimselerin İstanbul'da Türkoloji Enstitüsü'nde ve Vatikan Kütüphanesinde görüntülerinin birer kopyaları bulunan Dresden nüshasının orijinaline doğrudan başvurmaları icap etmektedir.

III. Dresden elyazması en kapsamlısı olmasından dolayı (Vatikan nüshasında on iki hikâyenin altısı bulunmadığı gibi on ikinci hikâyenin iki sayfası da parçalanmıştır), edisyon kritiğin Dresden nüshasına dayanılarak yapılabileceği anlaşılmaktadır. Fakat Vatikan nüshası ile mukayese edilmesi iki sebepten ötürü kaçınılmazdır; birincisi, Dresden nüsha-

[1] Eser bilahare şu başlıkla yayınlanmıştır: Ettore Rossi, *Il «Kitāb-i Dede Qorqut »: Racconti epico-cavallereschi dei Turchi Oğuz tradotti e annotati. Con "facsimile" del manoscritto vaticano turco 102*, Città del Vaticano, 1952, in-8°, IV-364 ss. [İnceleme ve Metin, 159]

Kitab-ı Dede Korkut'taki epik hikâyeler birkaç yönden tahlil edilebilir; Türk ve Türkmenlere münhasır Oğuznâmelerin Bayındır Han, Kazan Beg, Beyrek ve diğer anlatı figürleri gibi epik kahramanlık unsurları; XIII-XV. yüzyıllarda Türkmenler, Trabzon Rumları ve Gürcüler arasındaki münasebetlerin tarihsel arka planı; Doğu Anadolu'nun ve Kafkasların coğrafi ortamı; Deli Dumrul, Basat ve Tepegöz olayları gibi mitolojik unsurlar; gazi, alp, eren, ibadet/dua, abdest, Tanrıya yakarış ve Hz. Muhammed ve Hz. Ali'ye senalar gibi İslami unsurlar; folklorik ve epik-romantik unsurların mukayesesi, dil, üslup vb.

Biz burada, bilhassa hikâyelerde karşılaşılan *Kitab-ı Mukaddes* ve *Kur'an-ı Kerim*'e ilişkin motifleri incelemek istiyoruz. Müslüman dünyasına geçmiş olan İncil'le ilgili inançların, her şeyden önce *Kur'an-ı Kerim*'in müfessirlerin tefsirlerine sebebiyet veren kısımlarında yer etmiş olduğu bilinmektedir. Bu nedenle tefsirlerde belli ayetlere ilişkin, kendisini farklı ülkelerde farklı formlara intibak ettirmiş ve bazen de popüler değişimlere uğrayarak zamanla Müslüman dünyanın mirası hâline gelen inançlar buluyoruz. Müfessirlerin eserlerine es-Sa'lebî'nin '*Arâ'isi'l-mecâlis fî Kısasi'l-Enbiyâ*[1] (427/1036) ve el-Kısâ'î'nin *Kısasi'l-Enbiyâ*'sı (V/XI. yüzyılın başları) gibi önde gelen kozmolojik ansiklopedi veya kıssadan hisse yazarları da eklenebilir.

Türkçedeki *Kısasi'l-Enbiyâ*'lar arasında K. Grönbech tarafından 1948 yılında *Ḳışāṣi'l-Enbiyā by Rabġūzī* başlığıyla Kopenhag'da tıpkıbasım olarak yayımlanan Rabgûzî'nin XIV. yüzyılın başlarında Çağatay Türkçesi ile kaleme aldığı eseri özel bir yer işgal etmektedir.

Popüler Müslüman inançlarına giren ve Dede Korkut'un epik hikâyelerinde görülen *Kur'an* geleneğinde yer edinmiş *Kur'an*'la ve *Eski Ahit*'le ilgili unsurlar aşağıdaki bölümlerde bulunabilir:

[1] Burada Kahire baskısı (Mısır 1282) kullanılacaktır.

Tepegöz hikâyesi, Türklerin Orta Çağ'dan kalma *Dede Korkut Kitabı* adındaki on iki hikâyeyi ihtiva eden dairedeki sekizinci hikâyedir. Adı geçen hikâye, dil ve üslup bakımından daireyi oluşturan diğer hikâyelerle bir bütünlük oluşturmakla birlikte, çeşitli toplumların masallarındaki ortak olaylar üzerine kurgulanmış olması dolayısıyla karakter bakımından dairedeki diğer hikâyelerden kayda değer farklılıklar arz eder. Tepegöz hikâyesinin en çarpıcı ve en dikkat çeken yanı ise Polyphemos hikâyesinin bir varyantını ihtiva ediyor olmasıdır. Fakat bunun yanında, Tepegöz hikâyesinin kendine has ilgi çekici bir yanı da vardır. Hikâye, sadece şans eseri olarak eski bir masalın yeni bir anlatımı değildir. Hikâyede birbirinden bağımsız kaynaklardan toplanmış olaylar bir araya getirilerek anlatım eski bir anlatım geleneğine dayandırılmış ve böylece mevcut hikâyenin karmaşık yapısı ortaya konulmuştur. Bazı kısımlarda bu eski metin o kadar aynen muhafaza edilmiştir ki, bu sayede hikâyede pek çok bağlantı ve ek yerlerini açıkça görmek mümkündür. Böylece bize de bir masalın gelişmesini inceleme konusunda kaçırılmaması gereken ender fırsat doğmuştur. Bu masal iki grup yapısal problem sunmaktadır ve bunlar bu makalede ayrı ayrı tahlil edilecektir.

1. Polyphemos epizotunun Tepegöz hikâyesinin yer ve zaman kurgusuyla ilişkisi.
2. Tepegöz hikâyesinin genel yapısı

Polyphemos epizotunun detaylarını ya da onun Odysseia'daki hikâye ile olması muhtemel ilişkisini ele almayacağız. Ancak bu bölümün geçtiği mekân ve zaman, Polyphemos meselesi hakkında daha kapsamlı bir çalışma yapmamızı gerekli kılmaktadır.

Günümüzde de devam etmekte olan Polyphemos tartışmasının yüz elli yıl kadar önce *Dede Korkut Kitabı*'nın yazmasının bulunmasıyla başladığı söylenebilir. Konu üzerindeki ilk araştırmacı olan H.F. Von Diez, Homeros'a ait hikâye ile onun Türk versiyonu arasında oldukça dikkatli ve ayrıntılı bir karşılaştırma yapmıştır.[1] H.F. Von Diez; Türk hikâyesinin bu mitin orijinalini temsil ettiği ve Oddyseia destanında geçen hikâyenin ise muhtemelen eski Oğuzlardan alınmış bir anlatmanın parçaları olduğu sonucuna varmıştır. Bu konudaki ikinci adım ise Wilhelm Grimm tarafından

[1] H. F. Von *Diez, Denkwürdigkeiten von Asien,* II, Berlin und Halle, 1815.

Radloff tarafından toplanan ve *Proben*'i arasında yayınlanan efsaneler arasında, merkezi kişi olan Ak-Köbök etrafında geçen ufak epik bir dönem vardır. Bu kahramanın adına atfedilen bu dönem, Güney Sibirya'daki Türkçe konuşan halklarca kabul görmüştür. Barabalar, Taralar, Teleütler, Sagaylar, Nogaylarda da görülmektedir. Öte yandan Kuzey Kafkasya destanının (Osetya, Çerkes, Abhaz vs.) kahramanı Soslan-Sosryko dönemi aynı zamanda Ak-Köbök döneminde de rastlanan bir epizot içermektedir.

Kuzey Kafkasya Türk topluluğu olan Karaçay geleneğinde de efsane benimsenir, fakat başkahramanın bir Türk adı bulunmamaktadır. Kahramanın adı Sosurga'dır. Bu da Sosriko'nun Türkçeleşmiş bir varyantıdır. Sonuçta çok sayıdaki Türk ve Kafkas versiyonunda ortak bir motif, Oğuz destanının bize ulaşmış olan eski metinlerinde kabul görmüştür. Bu sonuca, hikâyelerin farklı versiyonlarının analizi ve burada ele alacağımız ortak motiflerinin karşılaştırılmasıyla varılmıştır.

Burada belki bir akrabalık, bir soy zinciri görülebilir mi acaba?

I. Ak-Köbök Hikâyesinin Versiyonları

1. Ak-Köbök Hikâyesinin Tara Versiyonu[1]

Ak-Kübäk olağanüstü özelliklere sahip bir çocuktur. Doğduktan kısa süre sonra yalnız başına bir nehrin derin sularında yüzmeye gider, orada balık avlar. Kidän Han'a hakaret eder. Han da oğlu Mangiş'i onu öldürmesi için kışkırtır. Mangiş ve Ak-Kübäk birlikte ava çıkarlar. Mangiş, Ak-Kübäk'i öldürmek için hileler yapar. Ondan önce silahlarını, sonra avlarını, av hayvanlarını ister, fakat Ak-Kübäk'in istediği fiyatları beğenmez. Bunun üzerine Mangiş ona yarışmayı teklif eder. Her biri başlangıç noktasından ters yöne koşup tekrar geri geleceklerdir. Yarışı kazanan diğerinin kellesini kesecektir. Ak-Kübäk, kız kardeşini ve onun kırk arkadaşını Mangiş'in yanına gönderir. Kızlar, Mangiş'i sarhoş eder, böylece Ak-Kübäk yarışı kazanır. Mangiş kaderine boyun eğer. Ancak

[1] Wilhelm Radloff, *Proben*, IV, ss. 142-152 (metin), 181-193 (tercüme). Ak-Kübäk, Tara versiyonu Täpkäc'da not edilmiştir. Teknik nedenlerden dolayı Türkçenin (i) harfi (ı) şeklinde yazılmış ve ünsüz (g) harfi üstünde bir düzeltme işareti (^) konmuş ve bunlar Türkçe metinlerde (ï) ve (γ) şeklinde kaydedilmiştir. [Tercümede bu hususlara dikkat edilerek Türkçe okunuşu verilmiştir (ed. notu)].

“Türk Halklarında Emir Anlamlı Kişi Adları” (*Acta Orient. Hung*., XV, 1-3, 1962)[***] üzerinde belgelere dayandırılmış ve son derece iyi hazırlanmış yeni bir makalede, L. Rásonyi, Türklerde emir anlamlı adların sık olarak kullanıldığını kesin bir biçimde ortaya koymuş, bu adları içeren uzun listesine bir erkek adı olan *Qorqut/ Qorqud*[****] adını da eklemiş ve bunu *qorqut*- “erschrecken (korkutmak)” (agm, s. 240) emri olarak yorumlamıştır. Bu yorum günümüz Türklerinin dilbilim anlayışıyla da uyum göstermektedir. Aynı ölçüde akla yakın başka bir varsayımın olabileceğini gösteren beklenmedik bir rastlantıyla karşılaşıp, kuşkuya düşünceye kadar, benim de düşüncem böyleydi. S.F. Akabirov, Z.M. Magrufov ve A.T. Xodẓaxanov’un Özbekçe-*Rusça Sözlüğü*’nün (Özbekistan Sovyet Bilimler Akademisi, Moskova, 1959) 637a sayfasında (aynı zamanda 638a), *qŭr-qut* (=*qor-qut*) ifadesinin “biriktirilmiş mal mülk, servet, hazine, hisse” anlamlarına ve ayrıca åtadan *qålgan qŭr-qut* (=*atadan qalġan qor-qut*): “Babadan kalan servet” ve yine *qŭr-qut bŭlmåq* (=*qorqut bolmaq*): “biriktirmek” (zenginlik, para, servet) ifadelerine rastladım.

Korkut’un ve özellikle de ünlü Oğuz bilgesi Dede Korkut’un ya da Korkut Ata’nın misyonu acaba “korkutmak” mıydı yoksa bir “bilgelik hazinesi” olmak mıydı? Bu durum bize, ilginç bir tartışmanın kaynağı olacak gibi göründü. Bunu çok değerli Polonyalı Türkolog Ananiasz Zajaczkowski’ye saygı ve sevgilerimizle sunuyoruz.

Önce tarihi olayları hatırlatalım. L. Rásonyi, Korkut adının en eski belgesinin 1156 tarihini taşıdığını belirtmektedir. Burada, Ravendî ve el-Bundârî tarafından bahsedilen bir Oğuz emiri söz konusudur. XIV. yüzyılın başında Reşideddîn, ilk defa efsanevi Oğuz şairi Korkud’dan söz eder. Bu şair, Türkiye’de XVI. yüzyıla ait iki elyazmasıyla bilinen, *Kitab-ı Dede Korkut* kahramanına benzemektedir.

1482 yılında II. Bayezid’in oğlu Şehzade Mehmed Korkud bu adı taşır. O da şairdir ve 1512’de ölmüştür. Korkud aynı zamanda

---

[***] “Les noms de personnes propes ımpératifs chez les peuples turques”, *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*, XV/1-3 (1962), ss. 233-243. (ed.)

[****] Makalenin çevirisinde etimolojik hususlar söz konusu olduğunda kelimeler Bazin’in imlasıyla yazılacak, bunun dışındaki kullanımlarda sözcük ve özel isimler Türkiye’deki yaygın imla ile verilecektir. (ed.)

XI. yüzyılın ilk çeyreğinin sonunda Aras'ın üst yakasında Oğuz Türklerinin ilk akınları görüldü. Ülkesinin harap olduğunu gören Ermenistan kralı Jean Senakherim Ardzruni, Bizans'a başvurdu. Kafkas prenslerinin kritik durumu, bundan Ermenistan'ı işgal etmek için yararlanan Basileios Bulgarokhton'un yayılma emellerine hizmet ediyordu ve Ermenistan kralına, ülkesine karşılık Kapadokya'nın Sebaste bölgesinde bir yerleşim yeri verdi.[1] Ermenistan'ın komşusu ve müttefiki olan Gürcistan kralı I. Giorgi'ye de aynı şeyi yapmayı düşünüyordu. Fakat Bizans politikasının kurbanı olan zayıflamış Ermenistan Kafkaslardaki varlığından vazgeçse de, en görkemli döneminde olan Gürcistan'ın böyle bir niyeti yoktu. I. Giorgi, ülkesini iki kez yakıp yıkan Bulgarokhton'a karşı direndi;[2] 1025'te Bizans imparatoru ölünce, önceki kral[3] zamanında kısmen birleşmiş olan ülkesinin kötüye giden durumunu düzeltecekti. 1071'deki Malazgirt savaşının Türklere Anadolu'nun kapılarını açmasından önce Bizanslılar, Azerbaycan'ı ve Ermenistan'ı işgal eden Selçuklu Türklerinin istilalarına karşı koyamadılar. Ermenilerin meydandan çekilmesi ve uzak sınırlarının korunmasından çok iç politikalarla uğraşan Bizanslıların pasif tutumları karşısında, sınırın Kafkas tarafını göçmen istilalarına karşı savunmak Gürcülere düştü. Türkmenlerin karşısına çıkan bu "kâfir"ler hep Gürcülerdi. Gürcüler mülklerini bütün varlıklarıyla savundular; bunu bazen silaha sarılarak bazen de diplomasi yoluyla yaptılar; IV. Bagrat'ın (1027-1072) kızı Martha ile X. Konstantin Dukas'ın oğlu Mihail'in evlendirilmesi yoluyla 1065'te Bizans'la yapılan anlaşma bunlardan biridir. Eğer istilacı dalgası çok şiddetliyse o zaman, 1068'de Kakhetia kralı I. Aghsartan'ın Alparslan'ın istilası ve Ani'nin işgali karşısında yaptığı

---

[1] 1021'de, kral Jean Senakherim Ardzruni, Vaspurakan Krallığı'nı, Kapadokya'da merkezi Sebaste olan bir yerleşim alanı karşılığında II. Basil'e vermişti; Konstantin Monomak'ın hükümdarlığı (1042-1054) döneminde, Ermenistan'ın son Bagratlı kralı Kakıg mülkünü yitirerek Kapadokya'ya yerleşti; 1064'te, bu defa sıra Ani'li Kakıg'a gelir. Krş. Th. "Uspenskiy, Vydelenie Trapezunta iz sostava Vizantijskoj imperii", *Seminarium Kondakovianum* I, Prague 1927, ss. 21-34; W. E. D. Allen, *A History of the Georgian People*, Londra 1932, ss. 87-88; I. Melikoff, "Géorgiens et Arméniens dans la littérature épigue des Turcs d'Anatolie", *Bedi Kartlisa*, XI-XII, Paris 1961, ss. 27-28.

[2] Gürcüler boyun eğmediğinden II. Basil saldırıya geçti ve 1021'de ülkelerini yakıp yıktıktan sonra 1022'de geri döndü; bk. Allen, *age*, ss. 87-88; Th. Uspenskiy, *age*, aynı yer.

[3] III. Bagrat (1008-1014) Kartli ve Abhazya krallıklarını birleştirdi.

Dede Korkut Kitabı'nın ilk yorumcularından Barthold, destanda,[1] Oğuzları göçebelikten yerleşik hayata geçişleri dönemini, yani çobanlıktan itibaren bozkır hayatını net bir şekilde tespit etmiştir.[2] Son zamanlarda, Mehmet Kaplan, oldukça ilgi çekici karşılaştırmalı çalışmasında, yerleşik hayatla ilgili yeni bir yaklaşımla, açıklamalar yapmıştır. O, bu çalışmasında hayvan kültürünün, göçebe topluma ait kültürel ve ekonomik yapıyı etkileyen sonuçlarını ele almıştır. Oğuz Kağan[3] Destanı'nda görülen sürekli değişkenliği etnografik ve tarihsel olmaktan çok,[4] yazar kendi mesleğine uygun olarak, edebî bir görüşle analiz etmektedir.

Çalışmada tamamen toplumun özlemlerine ve yönelimlerine tercüman olan bir anlatım aranmış, mekân manzaraları ve görünüşlerinden çok, soruna belli bir zihinsel ve kültürel açıdan yaklaşan yorumlar yapmıştır. Şu şartlarda biz de, toplumsal ilikinin analizini 15. yüzyıldaki Azerbaycan ve Anadolu'nun yarı göçebe kabilelerindeki ya da Selenga ve Orhun havzalarından Akdeniz kıyılarına kadar uzanan alandaki karmaşık beşeri coğrafyada uzun yıllar boyunca Türk yaşam tarzını bildiklerimizle açıklayamayacağız. Bu yüzden ister istemez maddi kültürün temel bilgilerinin dökümünü yapacağız. Burada Türk göçebeliğinin tarihsel gelişmesiyle ilgili bilgiler çıkarmak ümidiyle izlenen yöntem daha faydalı olacaktır.

Kitabın coğrafi atmosferinin oluşturulmasında belli başlı tanımlamalar ve mahallileşme problemleri bilerek bir kenara bırakılmıştır. Bu problemlerin daha genel bir çerçevede kendi aralarında çözümlenmesi için, istisnai durumlar hariç, birçok hikâyenin ayrı ayrı analizine girmeyeceğiz. Aslında biz, halkla ilgili genel bilgilerin elde edilip edilmeyeceğini araştırmak istiyoruz. Bu konuda en önemli ve en bilinen hikâye, salt tarih analizinden kaçınan Kiklop (Cyclope) hikâyesidir. Bu hikâye bize çeşitli dönemlerdeki

---

[1] Edebi türlerin sınıflandırılması açısından kullanılan terimler değiştirilmemiştir.

[2] V.M. Jirmunsky, "Kitab-ı Korkud ve Oğuz Destanı Geleneği", *Belleten*, 1961, ss. 609-629, s. 609 (Türkçesi) krş. (*Sovetskoe Vostokovedenie*, 1958, s. 4)'den, V. Barthold, *Turcekij epos i Kavkaz*, *Jazyk i literatura*, 1930, ss. 11-12.

[3] M. Kaplan, "Oğuz Kağan Destanı ile Dede Korkut Kitabında Eşya ve Aletler", *Jean Deny Armağanı*, Anakara, 1958, ss. 135-161.

[4] M. Kaplan, "Dede Korkut Kitabında Hayvanlar", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul, 1953, ss. 275-290.

Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra eski dinî alışkanlıklarından vazgeçmeleri yavaş yavaş olmuştur. Günümüzde başka yerlerde olduğu gibi Anadolu'da da hâlâ İslamiyet öncesinin pek çok izi görülmektedir.[1] Müslümanlığın, Allah'ı ve Peygamberini inkâr etmemeleri şartıyla, onu kabul eden halkların geleneklerini oldukça hoşgörüyle karşıladığı bilinmektedir. Şu hâlde yüzyıllardır gelenekçi İslam'ı temsil etmiş ve onun en ateşli savunucusu olmuş toplulukların içinde, farklı inanç ve uygulamaların yaşamayı sürdürmüş olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Bununla birlikte Tanrısallıkla ilgili kavramların da belli bir ölçüde Altay halklarının Gök Tanrısı *Tengri*'nin hatırasının ve Şaman dininden kalan kavram ve uygulamalarının etkisinde oluştuğunu saptamak bize ilginç görünmektedir[2]. Kuşkusuz Tanrı imajı, diğerlerine göre en az değişmiş olandır; çünkü Orta Çağ Arap-İran uygarlığının yansıttığı imajı kabul etmemek çok güçtü ve İslam'ın Allah'ı ile Türklerin Müslümanlığı kabulünden önce taptıkları Tanrı arasında ortak noktalar eksik değildi. Ne kadar zayıf olursa olsun, bu yön değiştirme bizce şaşırtıcı derecede önemlidir.

Niyetimiz bunu *Kitab-ı Dede Korkut*'ta incelemektir. Elimizdeki kitap XVI. yüzyılın ikinci yarısına ait iki el yazması olup kuşkusuz XIV. yüzyılın sonunda veya XV. yüzyılın başında kaleme alınmıştır. Kitap daha eski bazı sayfaları ve özellikle şiir formunda olanları içermektedir.

Kitab-ı Dede Korkut Müslüman dünyası arasına girmiş Oğuz topluluklarını anlatır ve onların inançsız Hıristiyanlara karşı yiğit savaşçılar verdikleri İslam adına hareket ettiklerini ileri sürer. İslam öncesi Türk geleneklerinden yansıttığı bunca şeye ve Küçük Asya'nın yerli (Grek) kültürlerinden taşıdığı belirgin izlere rağmen, bu eser her şeyden önce bir İslam Orta Çağ ürünüdür.

---

[1] Bunu Jean-Paul Roux'nun *Les Traditions des nomades de la Turquie méridionale* (Paris, 1970) kitabından aldık; fakat bibliyografya daha geniştir.

[2] Bununla ilgili olarak burada sadece şu makalemizi hatırlatıyoruz; "Tängri: Essai sur le Ciel-Dieu des peuples altaïques" *(Notes additionnelles), Revue de l'Historie des Religions,* CXLIX/149-1, ss. 49-82; CXLIX/149-2, ss. 197-230; CL/150-1, ss. 27-54; CL/150-2 ss. 173-212; CLIV, ss. 32-66.

Homeros'un *Odysseia*'sında yansımasını bulan tek gözlü devin bir insan tarafından kör edilmesi hikâyesinin versiyonlarının analizi ile ilgili zengin literatürde Türk versiyonlarına hemen hemen hiç dikkat edilmemiş, Moğolca materyal ise bütünüyle göz ardı edilmiştir. N.P. Ostroumov,[1] V.M. Jirmunski[2] ve L.S. Berg'in[3] Kazakça materyal üzerine kurdukları çalışmalar bir istisna oluştursa da bu yazarların çalışmalarında hikâyenin Türk versiyonlarının ortaya çıkışı incelenmemiştir.

Bununla birlikte Türk-Moğol materyalinin incelenmesi, *Odysseia*'yı yaratanların hayal gücünü besleyen kaynakların tespit edilmesinde, eski Yunan destanının oluşma döneminin belirlenmesinde de yardımcı olabilir. Her iki problem nihai bir çözüm belemektedir. Biz burada *Odysseia*'yı yaratanların hayal gücünü besleyen kaynakların tespit edilmesi üzerinde duracağız.

Tek gözlü bir devin bir insan tarafından kör edilmesi konusunun (AA1137; BP III 191a) Türk varyantları sadece *Odysseia*'da yer alan efsaneye olağanüstü yakınlığı ile değil, aynı zamanda sayıca çokluğuyla da ilgi çekicidir. Asya ve Avrupa'nın çeşitli halklarında bu konunun yaklaşık yirmi varyantı kaydedilmiştir, üstelik kaydedilen bu varyantların yarısı Kafkasya halklarının folklorunda yer alan varyantlardır.[4] İki istisna (İnguş ve Çeçen) dışında tarafımızdan bilinen pek çok durumda bu konu, kahramanlık destanı veya masal formunda bulunmaktadır. Türk folklorunda da tarafımızdan *Odysseia*'daki konuyla benzer otuz yedi varyant tespit edilmiş olup tek gözlü dev ile insanın karşılaşmasını anlatan diğer konuların da üç varyantı masal, destan ve kısa destan üslubunda bulunmaktadır. Mit ve inanç ile ilgili kayıtlar burada göz önüne alınmamaktadır. Mitler, derleyicilerin serbest anlatılarında, inançlar ise konu-metin sınıflandırmasındaki zorluklarından dolayı parçalar hâlinde günümüze ulaşmıştır. Tek gözlü devin insan tarafın-

---

[1] N. Ostroumov, "Odissev Polifem v Kirgizskih Skazkah", *Srednyaya Aziya*, Sayı III, 1910.

[2] V.M. Jirmunski, *Skazanie ob Alpamışe i Bogatırskaya Skazka*, Moskova, 1960; "Kniga Moego Deda Korkuta", *Oguzskiy Geroiçeskiy Epos,* Moskova- Leningrad, 1962, ss. 214-221.

[3] L.S. Berg, "Kirgizskoe Skazanie O Tsiklope", *Etnografiçeskoe Obozrenie*, 1915, No 4-5.

[4] U.B. Dalgat, "Kavkazskie Bogatırskie Sazaniya Drevnih Tsiklov i Epos O Nartah", *Skazaniya O Nartah- Epos Narodov Kavkaza,* Moskova, 1969. Kafkasya varyantları ile ilgili bilgileri Kafkasyalı folkloristlerin çeşitli çalışmalarından aldık.

Azeri (Azerbaycan Türkçesi) diyalekti X-XI. yüzyıllarda oluşmaya başlamış, söz konusu dönemde Azerîlerin yurt tuttukları bölgenin sınırları belirlenmiş ve bu halkın kendine has kültür özellikleri ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde Azerbaycan'da edebiyat iki temel eksende gelişim göstermiştir. Bunlardan ilki halkın sözlü yaratmaları, ikincisi ise resmî şiirdir. Kentli halk arasında Tebrizli Katran, Şirvanlı Hakanî, Genceli Nizâmî gibi profesyonel şairler ün kazanırken henüz yerleşikleşmemiş olan ve arada bir şehirlere akın eden konar-göçerler arasında ise *ozan*lar (=âşık) yaygın idi. "Dede Korkut" kahramanlık destanları - en eski Azeri yaratmaları - bu dönemde oluşmaya başlamıştır.

Bu dönemde evleri sırtında köylüler, yerleşik köylülerden farklı olarak konar-göçer hayatı yaşayıp hayvancılık yapıyorlardı. Onların yaşam tarzı yeni oturmuş şehir kültürüne yabancıydı. Hatta birçok boy ya İslam dinini henüz kabul etmemiş ya da onun hakkında çok yüzeysel bilgiye sahip bulunuyordu. Bazen de merkezî otoriteye başkaldırıp kendi aksakallarının idaresi altında yaşıyorlardı. Boyların seçkin kahramanları bir araya gelip silahlanarak otlakları ve hayvanlarını koruyorlardı.

Bu boyların kalıcı evleri, barkları yoktu. Yaylak ve kışlalarında alaçıkların içinde hayvanlarıyla birlikte yaşıyorlardı.

"*Ozan*"lar her boydan insanların nezdinde apayrı bir saygıya sahiplerdi. Büyüleyici etkiye sahip bu insanlar ellerinde kopuzlarıyla ilden ile, obadan obaya gezip boyların kahraman önderlerinin adlarını anlatılarında kalıcılaştırıyorlardı. Manzume söyleyip destan anlatıp aynı zamanda bir boy aksakalı gibi halkın yaşam sıkıntılarını gidermesinde de yardımcı oluyorlardı. Ozanlar, günümüz âşıklarının öncülleriydiler. Bunların en usta kabul edilen ve ad kazananına "Dede" derlerdi.

Ünlü "Dede Korkut" destanları da, işte bu ozanların yarattıkları eserlerdendir. "Dede Korkut" destanları X. ve XI. yüzyılların yadigârı olup aynı zamanda Azeri lehçesinin en eski yazılı metinleridir. Oğuzların Azerbaycan ve onun yemyeşil otlaklarına gelmeden önceki eski yaşam ve gelenekleri hakkında bilgi aktarmaktadır. Bu eser XI. yüzyılda bilinmeyen bir şahıs tarafından *Kitab-ı Dede Korkut alâ lisân-ı Tâife-yi Oğuzân* adlıyla bir mecmua oluşturulmasıyla elimize ulaşmıştır.

Konar-göçer hayatı yaşayan Oğuzlar büyüklü küçüklü 24 boy-

Elimizde XVI. yüzyıla ait iki elyazması bulunan, fakat kuşkusuz XIV.[1] yüzyılın sonu veya XV. yüzyılın başında yazılmış olan ve özellikle nazım bölümlerinde olmak üzere daha eski öğeler[2] içeren *Kitab-ı Dede Korkut*, koyu bir Müslümanlığın[3] yanında Şaman Orta Asya'sından pek çok inanç kalıntısını ve uygulamasını da sergilemektedir. Bu temel Türk eseriyle[4] ilgilenen herkes dikkati bu kalıntılar üzerine çekmiş ve bunları incelemeye girişmiştir.[5] Doğal olarak burada söz konusu incelemeleri tekrar ele almayı ve nihayet bizi çok ötelere götürebilecek olan bu kalıntıları eksiksiz olarak incelemeyi değil, sadece birbirine bağlı ve Altay toplumlarının dinî sorunlarının odağını oluşturan iki noktayı ele almak istiyoruz.

1. Kutsal Bir Üçlü

İslam öncesi Türkler, Tengri adını verdikleri yüce Tanrı Gök'e inanıyorlardı.[6] Bu yüce Tanrı, ayrıcalıklı ilişkiler içinde bulunduğu yönetici sınıfların ve hükümdarların temel kaygısıydı. Belirlenmesi güç de olsa, bir ölçüde sıradan halkı da ilgilendiriyordu ve

---

[1] Dresden elyazması birçok defa yayımlanmıştır: Kilisli Rıfat, *Kitab-ı Dede Korkut*, İstanbul, 1332 (= 1916); ne var ki Dresden elyazmasının basit kopyası olan Berlin elyazması kullanılmıştır. O.Ş. Gökyay, *Dede Korkut,* İstanbul 1938 (Latin harfleriyle); M. Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Ankara 1958, başvurduğumuz eserdir. Vatikan elyazması metnin ancak bir bölümünü vermektedir. Bunun İtalyan çevireni ve yayımcısı daha sonra Dresden elyazmasının tamamlayıcı bölümlerini de vermiştir, E. Rossi, *Il "Kitab-i Dede Qorqut*", Cita del Vaticano, 1952.

[2] bk. Gökyay'da Barthold ve Köprülü'nün kanıtlamaları, *age*, ss. XL-XLI. Ayrıca bk. E. Rossi, *age*, s. 27-28. Dede Korkut un "şahsından" daha önce Reşide'd-din (m. 1316) tarafından bahsedilmiştir. Yazarın çeşitli dağınık bilgi parçalarını toplamakla yetindiği görülüyor.

[3] Rossi'de özet, ss. 41-42.

[4] Türk milliyetçiliğinin teorisyeni Ziya Gökalp bu kitaba "Türklerin İliada'sı" adını vermiştir (*Türkçülüğün Esasları*, Ankara, 1339=1923-24).

[5] Bu eser üzerinde özellikle Türk bilim adamları tarafından ve Türkçe olarak yazılan önemli çalışmalardan bazılarını sayalım: P.N. Boratav, A. Caferoğlu, F. Çelik, A. İnan, M.F. Köprülü, M.R. Kösemihal, H.N. Orkun. bk. Rossi'nin eleştirel bibliyografyası, *age*, s. 1 ve devamı ve Ergin, *age*, s. 56 ve devamı. M. L. Bazin'in *Kitab-ı Dede Korkut* üzerindeki seminerinden yararlandık. Bu seminere söz konusu sorunların en yetkin uzmanı olan dostumuz P.N. Boratav da katılmıştır. Makalemizi okumak istediğini ve bu konudaki düşüncelerini ifade edeceğini söyleyen Sayın Boratav'a çok teşekkür ediyoruz.

[6] Gök Tanrı hakkında bk. P. Pelliot, Tängrim> Tärim: *T'oung Pao*, XXXVII, 1944, içinde; J.-P. Roux, "Tängri, essai sur le Ciel-Dieu des peuples altaïques", *Revue de l'Histoire des Religions*, CXLIX ve CL; ek notlarla, aynı dergi CLIV.

Türk halklarının en önemli boylarından biri olan Oğuzların kahramanlık destanı *Dedem Korkut Kitab*ı *(Kitâb-ı Dedem Korkud alâ Lisân-ı Tâife-i Oğuzân)*, kuruluşunda Oğuz boylarının rol aldığı bugünkü Türk halklarından üçünün -Türkmenler, Azerîler ve Türkler- kültür mirasını temsil etmektedir.

Selçukluların ve Osmanlıların olduğu gibi bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan çoğu Türklerin de ataları olan Oğuzlar, yeni yurda geçmeden önce Orta Asya'nın çeşitli bölgelerinde yaşayan diğer Türk boylarıyla bazen savaşarak bazen ise barış içinde komşuluk ilişkilerini sürdürmüşlerdir. Oğuzların komşularından bazıları, Kırgızlar, Kazaklar ve Karakalpaklar bugün de aynı bölgede yaşamaktadırlar.

Çok boylu Oğuzlar, en erken kaynaklarda (VI.-VIII. asır) Güney Altay ve bugünkü kuzeybatı Moğolistan'da kurulmuş olan güçlü Türk Kağanlığı'nın (Göktürk İmparatorluğu, 552 yılında kurulan) komşusu olarak geçmektedir. Oğuzlar hakkında hem Çin ve Bizans tarihçileri hem de Türklerin eski mezar kitabeleri bize bilgi vermektedir. VIII. asırdan kalan *Orhun Kitabeleri'*nde (bugünkü Moğolistan'da bulunmaktadır) Oğuzlar, "Dokuz Oğuz" adıyla geçmektedir. Kitabelerde Oğuzlar kimi zaman Türk Kağanlığı'nın bir parçası, kimi zaman onunla savaşan bir unsur olarak yer almaktadır.

IX. asırda Oğuzlar, Altay Dağları ve Baykal Gölü bölgesinden batıya göç edip Sir-Derya'nın kıyılarına yerleşmiş ve X. asırda kendi devletlerini kurmuşlardır. Bu devletin sınırları Sir-Derya kıyıları boyunca batıda Hazar Denizi, kuzeyde Aral Gölü'nün steplerine dek uzanmaktaydı. Oğuzların çoğu, göçebe hayatı ve ekonomisine devam etmesine rağmen bazıları Arap kaynaklarında öne çıkan Karacuk (Farab), Sığnak ve "Yakbu" olarak anılan ve Oğuz Hakanı'nın kışlak olarak kullandığı Yeni Kent gibi şehirleri kurarak yerleşik hayatı kabul etmişlerdir. Oğuzların bu devletinin en büyük kısmı, bugünkü SSC Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın olduğu yerleri kapsamaktadır. Karluklar, Kıpçaklar ve Peçenekler de komşularını oluşturmaktaydı.

X. asrın sonunda Oğuzlar, Müslüman bölgelerine yani batıya daha fazla göç etmeye başlamışlardır. Büyük bir kısmı batıya doğru Peçenekleri takip ederek Emba ve Ural nehirlerini geçip

Oğuzların yirmi dört boydan teşekkül ettiği fikri 11. yüzyılın başlarında belgelenmiş olmasına rağmen,[1] boyların Üç-ok (veya Uçuk) ve Boz-ok (veya Buzuk) olmak üzere iki ana boya ayrılmasına ilişkin ilk referansı ancak 12. yüzyılın sonları ile 13. yüzyılın başlarında tespit edebiliyoruz.[2] Reşide'd-dîn, yirmi dört boyu iki ana boy arasına bölüştüren ilk şemayı vermiş[3] ve bu şema en azından 17. yüzyılda yaşayan Ebu'l-Gazî'ye kadar Orta Asya edebî geleneğinde varlığını devam ettirmiştir. Batı Türklerinin edebî geleneğinde ise Üç-ok "İç" Oğuz ve Boz-ok "*Dış*" Oğuz ile yer değiştirmiş ve Dede Korkut'ta, her ne kadar eski adlar Üç Ok ve Boz Ok 12. hikâyede üç defa zikredilmiş olsa da hep iki ana boyun bu yeni adları kullanılmıştır.

Reşide'd-dîn'den itibaren Oğuz şecerecileri yirmi dört boyun Oğuz Han'dan gelen nesepleri ve aralarındaki akrabalıkları göstermek için teferruatlı şemalar tertip ettiler.[4] Bu şecereler, hanedana adını veren kişinin takaddümüne bağlı olarak o hanedanın yüceltilmesini veya tenzil-i rütbe edilmesini meşrulaştırmak gibi siyasi amaçlara hizmet etmiştir. Aynı zamanda, boyların paylaştıkları ortak onguna, mecliste her birinin nereye oturacaklarına ve şölenlerde her birinin kesilen hayvanın hangi kısmını almayı hak ettiklerine de dikkat edilirdi.[5] Reşide'd-dîn'de gördüğümüz bu türden yetki ve imtiyazların resmî açıklamasını Oğuz boylarının hanedan geleneği olarak adlandırabiliriz.

Aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, *Dede Korkut Kitabı* bu hanedan geleneğinin izlerini taşır, fakat *Dede Korkut Kitabı*'ndaki anlatıcının önem verdiği hususlar şecerecilerin önem verdiği hususlardan oldukça farklıdır. On iki hikâyenin çoğunun özenle, bezenerek anlatılmasının temelinde "*Kim kimin imdadına yetişir?*", *"Kim kiminle dövüşür?"* ve "*Kim kiminle evlenir?*"

---

[1] *Diwan Lugat al-Turk*, facsimile edisyon, Ankara 1941, s. 624; R. Dankoff, "The Alexander romance in the Diwan Lughat at-Turk", *Humaniora Islamica,* I (1973), s. 236.

[2] Ibn al-Athir, *Al-Kamil fi'l-Ta'rikh*, ed. C. J. Tornberg, XI, Uppsala 1885, s. 54; aktaran M. Houtsma, "Die Ghuzenstämme", *WZKM,* II (1888), s. 220.

[3] K. Jahn, *Die Geschichte der Oguzen des Rašid ad-din*, Wien 1969, ss. 45-46; A.Z.V. Togan, *Oğuz Destanı*, İstanbul 1972, ss. 50-52.

[4] J.E. Woods, *The Aqquyunlu*, Minneapolis-Chicago 1976, ss. 186-196.

[5] F. Sümer, *Oğuzlar*, Ankara 1972, s. 210'den sonraki şemalar; A. İnan, " 'Orun ve Ülüş' Meselesi", *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası,* I (1931), yeniden basımı *Makaleler ve İncelemeler*, Ankara 1968, ss. 241-254.

Dede Korkut Kitabı, Anadolu'daki Türk sözlü anlatmalarının oldukça erken bir dönemdeki kaydı ve aynı zamanda Türk milliyetçiliği ideolojisinin mitik karakterlerinden biridir. *Dede Korkut Kitabı*'nın eldeki en eski versiyonları 16. yüzyılda kopya edilmiş iki yazmadan oluşmaktadır. O dönemde yazıya geçirilmiş olan kitaptaki on iki hikâyenin, Kuzey-Doğu Anadolu ve Kuzey-Batı Azerbaycan'da yaşayan Türkler arasında yayılmış olan bir hikâye dairesi ve şiirlerden alındığına inanılmaktadır.[1] Lewis'e göre (1974), bu sözlü hikâyelerin alt katmanı, eski Oğuzlar ve onların Orta Asya'daki Türk rakipleri (Peçenekler ve Kıpçaklar) arasındaki çatışmalara kadar uzanır. Fakat bu alt katman, Türk boylarının Akkoyunlular Konfederasyonu altında 14. yüzyılda birleşip, Gürcüler, Abhazlar, Trabzon Rumları üzerine düzenlediklere seferlerle ilgili daha sonraki dönemlerde meydana gelen olaylara yapılan göndermelerle örtülmüştür. Bu hikâyeler ve onların içindeki şiirler 13. yüzyıldan daha önce ortaya çıkmış olamayacakları gibi, bunların günümüze ulaşan yazılı şekilleri de 15. yüzyıldan sonra düzenlenmiş olamaz. Bu dönemde, söz konusu Türk boyları hâlihazırda yüzyıllardır İslam medeniyeti ile ilişkide olup, kendilerini *"Oğuz*" yerine *"Türkmen"* olarak adlandırmaya başlamış, yerleşik ve şehirli toplumlarla yakın ilişkiye girmiş, göçebe, çiftçi ve şehir insanını da içeren İslamlaşmış düzene katılmışlardır. Bazıları ise göçebe hayat tarzını tamamen bırakmıştır.[2]

Dede Korkut Kitabı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarından beri, ülkede çok farklı bir ilgi görmektedir. Yüzyıl önce Avrupa'da olduğu gibi, Türkiye'de folklor çalışmaları milliyetçilikle artmış (Herzfeld 1982), milliyetçilik duyguları Türk boylarının tarz ve geleneklerine ilginin ilham kaynağı olmuş ve özellikle de bu ilgi, Küçük Asya'da Türk devletinin asıl kurucuları olarak kabul edilmeye başlanan Oğuzlar üzerinde odaklanmıştır. Türk bilim adamları akademik dergilerde yayımladıkları sayısız makalede, *Dede Korkut Kitabı* hakkında çok geniş değerlendirmeler yapmışlardır. En eski yazmaların mevcut olanlarının edis-

---

[1] *Dede Korkut Kitabı*'nın iki yazma nüshası genellikle "*Dresden Nüshası*" ve *"Vatikan Nüshası"* olarak adlandırılmaktadır. Bunlardan birincisi on iki hikâye, ikincisi ise yukarıdaki on iki hikâyenin sadece altısını içermektedir.

[2] Lewis'in görüşleri konuyla ilgili diğer otoritelerle ilişkilidir. (Boratav: 1983b; Bryer:1975; Planhol: 1966; Sümer vd.: 1972; Woods: 1976).

Dede Korkut Kitabı Türkçe konuşan milletlerin eski döneme ait kahramanlık hikâyelerinden oluşmaktadır. Tahminen 9-10. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. O dönemde geleneksel şamanlık eski Oğuz ve Kıpçak gibi Türkçe konuşan boylar arasında henüz çok yaygın olup, insanların manevi hayatının çeşitli yönlerini kuvvetli bir şekilde etkilemekte ve düzenlemekteydi. 14-15. yüzyıllara gelindiğinde şaman kültür çevresinde teşekkül eden bu kahramanlık hikâyeleri nihayet yazılı olarak son şekillerini almışlardır. Bu, aşağı yukarı 4-5 yüzyıllık bir süreç içinde gerçekleşmiştir. Bu arada İslamiyet, Türkçe konuşan milletler arasında hâkimiyetini sağlamış, gelişip büyümüş olan şaman kültürü kuvvetli İslam kültürünün şiddetli darbesiyle silinmiştir. Bu durumda oluşumunu tamamlamakta olan *Dede Korkut Kitabı'*nın da bundan etkilenmemesi mümkün değildi. *Dede Korkut Kitabı'*nın mevcut iki nüshasında kullanılan dil Oğuz ve Kıpçak olmasına rağmen, onlar Arap alfabesiyle yazılmışlardır. Arap alfabesi ise kuşkusuz İslamiyet'le birlikte girmiş ve yayılmıştır. Bununla birlikte, *Dede Korkut Kitabı'nda* "Kur'an", "Allah", "Muhammed" gibi İslam diniyle ilgili kelimeler ve "Allah korusun", "Allah'ın Resulü Muhammed Seni bağışlasın" gibi İslami ifadeler sürekli karşımıza çıkmaktadır. Ancak İslam kültürünün *Dede Korkut Kitabı* üzerindeki bu etkisi aslında yüzeyseldir. *Dede Korkut Kitabı'*ndaki kahramanlığı anlatan on iki hikâye, şaman kültürü çevresindeki o eski havayı kaybetmiş değildir. O hâlâ Türkçe konuşan milletlerin eski şaman inancını, psikolojisini ve düşüncesini sergilemektedir.

Dede Korkut Kitabı ve Korkut

Dede Korkut Kitabı gerçekten yaşamış tarihî bir şahıs olan Korkut'un adıyla adlandırılmış kahramanlık hikâyelerinin toplamıdır. İddialara göre, Korkut tahminen 8. yüzyılda yaşamış olup, hayatında sırasıyla üç hana danışmanlık yapmıştır. O, hükümdarlık merkezinde bulunmakla kalmayıp, hükümdarlar zümresindeki iktidar kavgalarına doğrudan katılmıştır. Bununla birlikte o, kendi mevkii, nüfuzu ve bilgeliğiyle düzeni ve huzuru korumuştur. Korkut hayattayken dış güçlerin saldırılarının önlenmesi, su kaynaklarının ve toprağın uygun bir şekilde kullanılması, halk arasındaki ihtilafların çözümü ile ilgili çeşitli kanun ve ceza kurallarının belirlenmesine başkanlık etmiş, ayrıca ziyafet, şölen ve

Giriş

Her kavmin edebiyatı, o kavmin kültürünü, aynı zamanda o kavmin kâinat ve hayata karşı bakış açısını sergiler. Yani her millet, kimliğini edebiyatına aksettirir. Farklı milletlerin edebiyatında, kadına karşı farklı görüşler ve tutumlar söz konusudur. Pek çok edebî eserde, kadın, güzelliği, işvesi ve cilvesiyle tanıtılıp sakî, şarkıcı, rakkas, cariye ve sevgili gibi kalıplara sokulmuştur. Başka bir ifadeyle, kadın bu kalıplara girerek hep erkeklerin bir ihtiyacını gidermeye yönelik bir ya da birden fazla fonksiyon üstlenmiştir. Aslında kadının gerçek değeri bu tür tiplerde hep göz ardı edilmiştir.

Edebiyatta, kadına karşı takınılan olumsuz tavırların en büyük sebebi, toplumların erkeğin çıkarlarına yönelik şekillenmesi ve kadınlara karşı negatif ve yanlış görüşlerin oluşmasıdır. Bu kadar çok kadın karşıtı eser yanında, bir de kadının ulu değerini vurgulayıp onu insan olarak değerlendirip ve onun hayatına insaflı bir bakış açısıyla yaklaşan eserler de söz konusudur. Kadının gerçek değerini vurgulayan önemli eserlerden biri Türklerin meşhur epik eseri *Dede Korkut Kitabı*'dır. *"Dede Korkut, dünyanın en önemli klasik eserlerinden biri ve kuşkusuz dünya çapında, okurunu hayrete düşürecek bir kaynak sayılmaktadır."* (Karimi, 2009: 293).

Bu epik eser, giriş ve on iki bölümden oluşmaktadır. Eserde yer alan hikâyeler, nazım ile nesrin karışımıyla anlatılmıştır; her bir hikâye, anlatı boyunca boy gösteren kahramanların serüvenleri ve başlarından geçen olaylarla süslenmiştir. *Dede Korkut Kitabı*'ndaki bütün hikâyeler, içerik bakımından birbiriyle bağlantılıdırlar. Eserin nesri, sade ve nazım bölümü de iki bin beyitten ibarettir. Eserdeki şiirler ozanlar tarafından (Halk arasında âşık denilen kişiler tarafından) kopuz eşliğinde ve ezgiyle söylenir. Bu hikâyeler, ayna misali Türk kavimlerinin kültürlerini ve folklorunu yansıtmaktadır. Kitabın mukaddimesi daha sonra kitabı kaleme alan kişi tarafından düzenlenmiştir. Girişteki nesir, hikâyelerin nesriyle oldukça farklıdır. Eserin yazarı ve yazım tarihi belli değildir. Görünürde kitap on beşinci yüzyılın ikinci yarısında yazılmıştır; fakat hikâyelerin tarihi daha eski dönemlere dayalıdır (Hey'et, 2000: 178). *Dede Korkut Kitabı*'nın biri Dresden, diğeri de Vatikan Kütüphanesinde olmak üzere iki yazma nüshası bulunmuştur. Vatikan nüshası daha sonra bulunmuş olup Dresden nüshasına göre

Bu makalenin amacı, Alpamış'ın Oğuz Türkleri versiyonu olan Bamsı Beyrek ile birlikte iki eserin benzerliklerini karşılaştırıp analiz etmektir. Yazı sınırlamaları nedeniyle çeşitli yönlerdeki araştırmalar bir takip çalışması olarak bırakılmış ve odak noktası, anlatı yapısının ve diğer motiflerin karşılaştırılmasına dayanacak olan metinlerarasılığı bulmaya odaklanmıştır. Ancak, etkileşimler ve değişimlere odaklanmak yerine, metnin benzerliğine yoğunlaşılmıştır. Bu çalışma, Orta Asya'daki Özbek, Kafkas ve Türkiye'ye kadar uzanan Türk Oğuz boylarında ortak bir destanın yaşandığını ve bunun nesilden nesile aktarıldığının kanıtı olup, Türklerin ayrı ayrı halklar oluşturmalarına rağmen ortak bir manevi kültürü paylaşmalarının göstermesi açısından büyük öneme sahiptir. Ayrıca, Türk edebiyatını ve ayrıca Orta Avrasya Kültür Kompleksini keşfetmeye zemin hazırlamıştır.

"Bamsı Beyrek" ve "Alpamış" destanı, Türk destanlarında ortak olan tüm özellikleri paylaşan, oldukça benzer anlatı yapıları sergiler. "Alpamış" destanı ve "Kambüre Bey Oğlu Bamsı Beyrek"teki olay akışını kısaca özetleyecek olursak, iki Türk kahramanlık destanı söz konusu olduğunda, olayların akışı Doğu'da yaygın olan kahramanlık destanının olay geliştirme modelini takip etmekle birlikte şu şekildedir:

1. Soyluluk, 2. Olağanüstü doğum, 3. Üstün yetenek, 4. Açlık, 5. Kurtarma, 6. Kriz, 7. Üstesinden gelme ve zafer, olarak toplanabilir. Türk kahramanların "açlık" ya da "kurtarma" aşamasını atlamaları yaygındır. Aksine, "kahramanlığı kanıtlama" aşaması birçok kez tekrarlanır. Bu aşamanın, şaman olmak için yapılan geçiş âyini ile benzer yapıda olduğu söylenebilir. Burada iki eser; soyluluk, olağanüstü doğum, üstün yetenek, kriz, üstesinden gelme ve zafer aşamaları itibarıyla karşılaştırılmış ve aynı olayların aynı çizgi altında gelişmekte olduğu mukayese yoluyla tespit edilmiştir.

Anlatı yapısının belirlenmesi aynı zamanda anlatı planının düzeni ile birlikte bir motif seçimidir. Anlatı yapısının belirli bir mantığı vardır ve hikâyenin en küçük birimi olan motif içinde görünür. Bu motifler şunlardır: Evlat sahibi olamama motifi, dua ve doğaüstü doğum motifi, beşik kertmesi motifi, kahramanın ismi alması motifi, ok atma, at yarışı, güreş motifleri, yeraltı zindanı motifi, yardımcı rolünü üstlenen düşman ükenin prensesi motifi,

Dizin

A

Abaası 271
Abakan 85-86, 134, 194
Abbasiler 59
Abbas ve Gülgez 286-287
Abdullah Bin Tâhir 281
Abdülkadir İnan 34, 43, 47, 65, 84, 89-90, 92, 100, 396
Abhaz 71, 77-78, 89, 186, 199, 223
Abhazlar 199, 283, 352
Abhazya 74-75, 216
Adana 99, 115, 432
Âdem 60, 83, 150-151
A. Divaev 41, 64
Admète 257, 264
Admeto 103
Adubrando 96
Afrodit 413
Afşar 281
Afyonkarahisar 191
ağaç 149, 164, 187, 193, 234, 240, 244, 260, 309
ağ ban 231, 233, 236
ağıl 231, 234, 244
aḥad 253, 259
Ahalsih 22
Ahısha 76-77, 101
Ahıska 22, 35, 76-77
ahi 67
Ahi 83
Ahmed b. Hasan Bâlî 28, 52
Ahmedî 116, 129
Ahmed Yesevî 251
Ahmed Zeki Paşa 59
Ahmet Caferoğlu 35, 44, 47, 108, 115, 131
akban evi 93
Akça Kala 77
Akça Kale 93
Akdeniz 218, 230, 325
Akgavak Gızı 421
Akhal Tziche 77
Akhal-Tzikhe 220-221, 225
Akhisar 76
Akıncı Türküleri 46
Akkavak kızı 99
Akkaya 68, 77, 129
Akkoyunlu 24, 56, 71-73, 130
Ak Koyunlu 219-221, 223, 226-227, 325-326, 332, 335
Akkoyunlular 18, 72-73, 79, 87, 352
Ak Koyunlular 219-222
Ak-Köbök 12, 16, 185-186, 188-192, 194-196, 199, 203-204
Ak-Kübäk 186-188
Ak-Kübok 194-195
Akpınar perileri 46
Akritas 103, 116
akrostiş kafiyesi 133
Aksaka 77, 225
Aksakal 418
Ak Tazlar 277
Aladağ 77, 79, 96, 99, 224
Alan-ko'a 210
Alaüddin Keykubâd 59
Alayuntlı 281
Albastı 271
Alcesti 103
Âlemşâh 28, 52
Alınca 22, 76, 78, 110
Alıncak 72, 78
Alıp Manaş 420, 444
Ali Emirî 71
Alihan ve Peri Hanım 286
Alik Mergen 399
Ali Rıza Yalman 44, 108
Alka Evli 57
Allah 13, 16, 23, 32, 62-63, 82, 88, 97, 135, 160, 163-164, 172, 192, 195, 202, 243, 250-254, 256, 258-265, 274, 300, 307, 336-337, 365, 390, 432-436
Allım Manaş 436
alp 18, 20, 62, 82-83, 90, 135, 187, 297
Alpamıs 100, 420, 443

Alpamış 15-16, 84, 100, 416-418, 420, 422-434, 436, 438-446
Alpamsa 100
Alpamsı 100
Alparslan 216
Alpin 429-430, 436
Alpinbi Dede 426
Alpmasen 420
Alp Rüstem 89-90, 297, 348, 370
Alp Rüstem oğlu Düzen 297
Altay 20, 55, 65, 85, 125, 190, 208, 211, 238, 250, 255, 258, 264-265, 269-277, 281, 313, 319, 324, 398, 420, 423, 436, 445-446
Altay Dağları 324, 423
Altay dil ailesi 398
Altaylar 12
Altı Ağaç 80
altın yay 56
altı perili gürz 92
altun ban 36
Amazon 100, 227, 328
Amid 73, 76-77, 325
Âmid 77
Âmit 77
Amitioti 73
Amphitrite 413
Amuderya 55, 115
And içmek 85
Andronic 218
ani 158, 235
Anka 275-277
Ankhises 413
Antalya 102
Antiope 413
Anzavur 74
Arabistan 22
Ara'isü'l-Mecâlis 129
Aral Gölü 324
Arap 22, 29, 34, 42, 46, 55-56, 60, 74, 86, 100, 105, 116, 119-120, 130, 157, 225, 250, 282, 316, 319, 324-325, 328, 339, 384, 386-387, 390, 407
Aras 76, 78-79, 216, 223-224
Araslı 54, 329
Ardahan 78
Argın 277
Ârif Ali 68
Aristey Prokones 275
aristokrasi 336
Armuris 105, 117
Armuropulo 117
Arnavut 384, 386-387
Arsaan- Duolan 273
arslan 62, 315, 397
Arslan Basat 46
arslan-çocuklar 315
Arşun 150
Aruk Candan 348
Aruz Koca 365, 368, 370-371, 394
Aruz oğlu Basat 299
Arzu ile Kamber 434
Arzu ve Kamber 286-287
Asguris 105, 117
Asopos 413
Âşık Abbas ve Gülgez Peri 286
Âşık Garip 287, 298
Âşık Kurbanî 287, 298
Âşık Paşa 129
Âşıkpaşazâde 71, 74
Ataerkil 275, 360, 364, 408
Atalar Sözü 61, 63
Atebetü'l-Hakayık 141
Avesta 301
Avnik 76, 79, 224
ay 285, 426
Ay 56
Ayasofya 76, 111
Aya Sofya 226
Aybek oğlu Aytek 100
Aydınoğlu Mehmed Bey 129
Ayna 308
Azerbaycan 9, 14, 17, 28, 43-44, 54, 64, 66, 68-69, 75, 78, 84, 86, 113, 115, 145, 216, 223, 230, 237, 241, 269, 271, 274, 280-284, 291-292, 298, 325-327, 352-353, 413-414, 418, 420
Azeri 33, 43, 54, 68, 127-130, 144, 223, 227, 280, 282, 284-287, 290, 291, 297
Azerşehr 287
ʿAzīz 150, 253

Azrail 50, 102-103, 134, 231, 264, 291-293, 296, 298-299, 333, 336, 363, 396, 401

B

1001 Gece Masalları 100, 109
Babürnâme 84, 251, 303
Babür şah 264
Bagratlı Hanedanı 218
Bağdat 59
Bağ Mecmuası 103
bahşı 67, 418, 422
baksı 19, 62, 67
Bakü 41, 54, 80, 283, 329
balalayka 21
Balder tip 168
Baldur 168
Balkar 114,-115, 129, 269-270
Bamsı 183, 207, 224, 252, 392, 415, 425-426, 429, 435
Bamsı Bayrek 53, 429
Bamsı Beyrek 15-16, 31, 42, 49, 61, 97, 183, 207, 224, 252, 332-333, 348, 350, 392, 401, 413, 415-418, 420-426, 428, 432-443, 445
Banı Çiçek 296, 310, 328, 412, 425, 427-428, 437-438
Banu Çiçek 62, 86-87, 97-98, 112, 224, 316, 392, 409, 411, 413
Baraba 188, 194-196
Barabalar 186
Barasar 75, 99
Barbaro 74, 79, 222
Barçın 425-427, 431, 434, 438, 442
Barda'a 77
Bardar 76
bargâh evi 93
Barik 142
Barnaul 23
Barthold 9, 10, 29-32, 34, 40-41, 50-51, 63, 65, 67-70, 82-83, 88, 91, 97, 118, 138, 142-143, 152, 230, 282-283
Baryek 53, 132, 142
Basat 49-50, 52, 58, 62, 71, 89-90, 106-108, 134, 144, 148, 159-173, 175-176, 178-184, 195, 299, 333, 349, 363-366, 368- 375, 377-383, 393, 397-399, 401, 420
Basileios Bulgarokhton 216
başıaçuk 78
Başı Açuk 76, 78, 225
Başkırd 84, 100
başlangıç kafiyesi 133
Batı Anadolu 33, 237
Batı Oğuz dili 144
Battalnâme 68, 82, 100, 104, 110, 116-117, 129, 152
Bayandır boyu 18
Bayandur Han 18, 21, 345
Bayat 57-58, 61-62, 281, 289, 326, 331, 346
Bayatî Hasan b. Mahmud 63
Bay Bican 97
Bay Böğrek 421
Bay Börek 421
Baybörü 392, 401
Bay Bura 421
Bayburt 22, 44, 72, 75-77, 97-99, 223-225, 241, 244, 332, 420, 432, 439-441
Bayburtlu Osman 63, 345-346
Bay Büre 97
Bayındır 32, 35, 58, 63, 71-73, 75, 81, 83, 89-90, 95, 97, 104, 108-110, 128, 135, 142, 148, 159-161, 181-182, 235, 243, 281, 293, 325-326, 331-334, 341, 346, 348, 364, 367-368, 425, 429, 432-433
Bayındır Han 35, 63, 71, 75, 81, 83, 89-90, 95, 97, 104, 109-110, 128, 135, 148, 159-161, 181-182, 235, 243, 293, 331-334, 341, 346, 348, 364, 367-368, 425, 429, 432-433
Bayındırlı Mehmed Çavuş 108
Baykal gölü 55
Baykal Gölü 324
Bayrek 53, 429
Bayundur Han 223, 225, 227
Bazin 12, 206, 229, 231-232, 237, 312
bazlamaç 234
Beçene 57, 197
Beçenek 281
Beg Büyük Menakıbı 421

Begil 34, 49, 62, 76, 89, 92, 109-110, 151, 225, 234, 244-245, 333
Begil-Oğlu Emre 34
Beğ Beyra ile Bengiboz 421
Beğdilli 281
Behçetü'l-Hadâik 129
Bektaşi 83, 87
bellü 253, 265
Bengiboz 99, 421
Bengi Boz 440-441
Beowolf 341
Berdaa 109
Berde 283
Berlin 23, 29, 31-32, 40-42, 45, 48, 50-52, 60, 118, 140, 154-155, 157, 221, 256, 306, 319, 329, 387
beşik kertmesi 416, 425, 430, 434, 437
Beştav 200
beyaz kuş kanatlı elbise 392
Bey Beyrek 421, 432
Bey Birya 421
Beybörek 99
Bey Börek 421
Bey Böyrek 98-99, 421, 423, 443
Beyrek 15, 49-50, 53-54, 76, 85, 87, 89, 92, 97, 98-100, 112-113, 115, 119, 132, 135, 142, 148, 183, 207, 224-225, 234-235, 237, 240, 244, 252, 294, 296-298, 316, 332-333, 341, 345, 347-350, 364, 392, 401, 412-413, 415-416, 418, 420-421, 423, 425-428, 430-432, 435, 437-438, 440-442
Beyşehir 99
Bican Bey 425, 429-430, 434
Bilge Kağan 91, 113
bin başı 90
bin bügdür başı 90
Bitinya 69
Bizans 24, 29, 35, 68, 73, 79, 89, 100, 105, 110-112, 116-117, 119, 216-218, 225, 324-325
Bizanslılar 55, 77, 116, 216
Bodoncar 210
Boğaç 53, 95, 183, 294, 333, 341, 402, 411
Boğazca Fatma 297
Boratav 9, 12, 34, 44, 47, 68, 71, 75, 98-99, 103, 116, 131, 134, 149, 196, 199, 229, 233, 245, 247, 264, 289, 291, 320, 352, 359, 387, 421-422, 443
Borlı Hatun 64, 101
Borlu Hatun 89
Bosna 384, 386
Boukellarion 219
Boybori 425-426, 429-430, 433-434
Boyçıbor 427, 440-441
Boysari 425-427, 429-430, 433-434, 439
bozkır ekolojisi 357
Bozkır göçebeleri 358
bozkır sözlü geleneği 358
bozkır tecrübesi 358
Bozkır toplumları 358
Bozoğlan 42, 100
Boz-ok 344, 346-47
Bozok 14, 57-58
Boz-Ok 56
Brendemoen 14, 343, 353, 387
Brockelmann 42, 58, 125, 128, 319
budak 311
Budakov 20
Budist 86, 118, 252
Bugaç 49, 236, 311, 321
Buğaç 46, 61, 95, 149
Buğaç Han 46, 61, 149
Buhara 271
Burgonya 221
Burkan Kaldun 311
Burla 25, 284, 296, 328, 332, 341, 409
Burloe 64
Bursa 24, 69, 88
Buryat 270, 272
Buydar Alp 187
Buzuk 57, 65, 344
Bügdüz 281, 346, 348, 370
Bügdüz Emen 348
Bükdüz 22, 57-58, 71
Büre Bey 97, 224, 425, 429, 430, 432

C

Cadı 271, 411
Cadılık 411
Caferoğlu 130-131
Caik 275
Câm-ı Cem-âyîn 60, 63

Câmî 63
Câmiü't-Tevârih 57, 281, 289, 331
Caterino Zeno 221
Cayaci 275
Cayık 275
Cebel-i Bereket 99
Cebrail b. Bahtyişu 59
Cem 24, 60, 63, 289
Cengiz Han 57, 60, 137, 209-210, 334, 424
Ceyhun 4, 281, 291
Chalde 219
Chengli 395
Chodzko 84, 100, 115-116
cinsel ilişki 367
C. S. Mundy 12, 14, 257, 354
Cuci Han 424
Culfa 78
Cyclope 196, 230, 257

Ç

Çağatay Türkçesi 148
Çanakkale 59
Çavuldur 57, 281
Çeçen 268
Çepni 57, 281, 387
Çerkes 18, 186, 193-194, 197-198, 200
Çiftçioğlu H. Nihal 44
Çin 9, 14, 58, 92, 238, 324, 398
Çoban 72, 89, 91, 96, 133, 142, 146, 160-166, 181, 188, 201, 244, 293-295, 312, 315-317, 366, 367, 370, 394, 397
Çokan Velihanov 19
çok ilahlı bir tektanrıcılık 258
Çora Batır 84
Çoruh 35, 76, 131, 224
Çulmıs 271
Çulmus 274
Çuvaşça 211

D

Dadian 22, 78, 101, 225
Dadi nehri 78
Dadiyan 76
dağ 149, 239, 243, 245, 252, 259
Dağ 56
Dağıstan 64, 217
dağ, su, ağaç 14, 312
Dana Sazı 77
Danişmend Ahmed Gazi 68
Danişmendnâme 68, 116, 129
Dankoff 9, 14, 343-344, 347, 349, 350-351
dápiḫos 165
Dātü'l-Himma 29
Dau 269, 271
Davat 200-202
David Melic 74
Dede Korkut etiği 8, 351, 387
Deli Domrul 18
Deli Dumrul 30, 44-46, 49-50, 52, 69, 71, 76, 87, 89, 102, 116, 132, 134, 144-145, 148, 231, 233, 261, 282, 291-293, 296, 298-299, 333, 336, 338, 349, 363-364, 396, 401, 409, 420
Deli Dundar 348
Deli Dündar 89, 350
Deli Karcar 207
Deli Ozan 46
Delü Karçar 97
Demeter 413
Demir Donlu Mamak 348
Demirkapı 420
Demir Kapu 76, 79
Dengiboz 421
Deniz 56, 57
Denkwürdigkeiten von Asien in Künsten und Wissenschaften 40
Deny 33, 37, 42, 122-126, 128, 130, 145, 230-231, 233, 241
Depegöz 165-166, 196, 238, 240, 245
Derbend 22, 25, 41, 64, 76, 79, 283
Dereşam 76
Dereşamsuyu 76
Dervend 79, 294
Despina Hatun 221
despina Katerina 74, 221
despina Maria 13, 73, 220, 226
Destân-ı Yusuf 251
Devâdârî 59
dış evlilik sistemi 349
Dış Oğuz 14, 22, 346-350
Dış Oğuzlar 326, 348
dıştan evlenme 227

Diez 18, 20, 23, 29, 40, 50, 61, 107, 154-155, 157, 159, 282, 353, 387, 407
Digenis Akritas 29, 68, 89, 100, 110, 116
dil büyüsü 403
Dilfiruz 440
Direk 150, 327
Direk Tekür 150
Dirse Han 49, 95, 149, 235, 245, 294-295, 301, 333, 338, 402, 409, 411
Dirse Han Oğlu Buğaç Hanın Hikâyesi 95
dithyrhambic 158
ditirambik 158
Dîvânu Lugâti't-Türk 57, 80, 145, 281
Diyarbakır 46, 72, 79, 219, 223, 325
Diyarbekir 72-73
Dizmerd 22, 225
Djındjić 14
Dobonbi 429
Dodurga 57, 281
Doğu Anadolu 28-29, 33-35, 55, 63, 66, 68, 69, 74, 79, 81, 103, 117, 137, 148, 223-224, 233, 236, 325, 352
Doğu Karadeniz 241-242, 245-246
Doğu Moğolistan 272
dokuz koca başı 90
Dolopathos 155-157, 163
dombra 21
Döger 345-346
Döğer 58
döl alma 89
Dölek 90, 348
Dölek Evren 348
Dönebilmez 90
Döö 271
Dresden Kraliyet Kütüphanesi 29, 419
Dresden nüshası 11, 25, 30, 33, 41, 50-51, 53, 130, 133, 141, 144, 149, 150-151, 247, 419
Dudar Kız 84
Duha Koca 49, 50, 102, 282, 291-292, 396, 401
Dumézil 109, 190-191, 193-194, 196, 198
Dündar 90, 347, 350
Dürerü't-Ticân ve Gurar Tevarih ez-Zamân 58-59, 289
Düsturnâme 129
Düzmürd 150, 243
Düzmürt 76, 104
Dvin 217

E

Ebubekr Abdullah b. Ali b. Aybak ed-Devâdârî 58
Ebu'l-Gazi Bahadır 197, 289
Ebu Said 72
Edirneli Ruhî 70
Egrek 89, 105, 110, 233, 361
Ehl-i Hak 258
Ekber 253
ekzogami 227
El Bilge Hatun 266
Elbruz 200
el-Bundârî 206
Eleşgirt 76
Elince 78, 283
Elince Irmağı 283
Elince Kalesi 283
el-Kısâ'î 148
Eltagan 109, 198
El Teriş 266
Eltgan 198
Elvend 326
Emba 324
Emegen 191-192, 197, 202
Emegene 202
Emen 22, 63, 89-90, 105, 345-346, 348, 370, 394
Emirdağ 191
Emren 109-110, 135, 225, 234, 244-245
Enverî 129
epik hikâye 339
eren 82, 90, 148, 152, 436
Erivan 76, 79
Erlik 270, 273-275
Erlik Biy 273
Ermeni 18, 78, 80, 82, 99, 118, 217, 227, 384, 386
Ermeniler 29, 81, 99, 224, 283
Ermenistan 71, 74, 76, 79, 99, 118, 216-217, 219, 223-225, 238, 325
Er-Töştek 269
Er Töştük 208
Erzincan 72, 223

Erzurum 35, 72, 77, 79, 99, 130-131, 219, 223-225
Eski Ahit 148
Etagan 197
Etogan 198
Eunkyung Oh 15
Eurylochus 412
evladlık 89
Evliya Çelebi 35, 64, 77-80, 283-284, 343
evrenin temel direği 307, 309
Ev yağması 113
Eylik Koca oğlu Alp Eren 89
Eymür 57, 281

F

Fahrettin Çelik 75, 103
Falmerayer 18
Farab 281, 324
Faruk Sümer 71, 145, 231, 283
Fatih Mehmed 60
Fatih Sultan Mehmed 73, 221
Fazıl Yoldaşoğlu 422-423
feodal 113, 282, 288, 293, 330
Fırat 68, 76, 80, 105, 116, 221, 223, 224
Filistin 52
Firavun 152
Firdevsi 85
Firdevsî 93, 414
Fleischer 29, 40, 48, 50, 282, 329, 385, 387
Fransa 9, 12
Fülek 207

G

Gaflet Koca oğlu Şer Şemseddin 73
Gagauz 269
Garibnâme 129
garip 160
Garip 116
Ġazevāt-ı Seyyid Baṭṭāl 29
Gaziantep 33, 128, 130
Gaziantep Ağzı 33, 128
Gence 76-77, 109, 217, 283
Genceli Nizâmî 280
Georges Dumézil 190-191, 194
Ghiannis 103
gitar 21
Goethe 40
Gokça 79
Göğçe Göl 283
Gök 56-57, 212, 250, 254-258, 262, 265
Gökçe Dağ 76
Gökçe Deniz 76, 79
gök ilâhı 395
Gök Tanrı 255, 258
Gök-Tanrısı 255
Göktürk İmparatorluğu 324
Gök'ün suya yansıması 308
Gökyay 29-32, 34-37, 45, 47, 49, 51, 54, 57, 59, 61-62, 64-65, 68, 85, 89, 92, 94, 98, 100, 102, 107-108, 120-121, 124,-128, 130, 132-133, 136-138, 140, 142-144, 149-152, 157, 159, 162-164, 196, 247, 283, 329, 346, 353-354, 365, 387, 419, 422, 432, 434, 444
görklü 36, 82, 240, 253, 256, 258, 266, 307, 310, 314-315
göz 160, 162, 165-166, 168, 177, 211, 237, 268, 274, 374
Grek 221, 250, 264
Grimm 154-155, 157, 159, 174, 353
Gugushvili 77-78
Guzz 42, 55
Gün 56-57
Günbet 422
Güney Azerbaycan 14
Güney Sibirya 12, 186, 190, 196, 199
günlük 72, 93, 187, 226, 232, 260, 396, 403
Günortac 76
Gürci Boğazı 77
Gürcistan 62, 71, 74-79, 109, 216-222, 224-225, 241, 245
Gürcü 13, 18, 61, 74, 78, 79, 96, 217-218, 220-221, 224-226, 384
Gürcüler 12, 29, 78, 148, 216-217, 219, 221, 224-226, 283, 329, 352

H

Hackman 109, 155-156, 159, 354, 377, 387
Haçlılar 219
Hâfız 91
Hafız Derviş 107, 293

Hakas 208, 211, 271
Hakimbek 425-426, 430, 434, 436, 438
Halha 272
Hamdullah Mustevfî Kazvinî 80
han-ı yağma 91
Ḥaq 252
Harezm 271
Harizm 60
Hasan Kalesi 79
hass beg 90
Haydariyye 87
Haydut Hasan 115
hayvan kültleri 14
Hazar 42, 55, 60, 68, 281, 324-325, 327, 420-421
Hazar Denizi 42, 324-325, 327, 420-421
Hâzihi er-risâle min kelîmât-ı Oguznâme el-meşhûr bi Atalar Sözü 61
Hazret-i Muhammed 62-63
Heft Makale 13, 279
Helen 217, 407, 409
Helîmî Sözlüğü 162
Henrich Friedrich Von Diez 9
Henry Grégoire 29
Heris 291
Herodotos 276-277
Hıdır 23
Hızır 23, 83, 92, 95, 116, 149, 187, 287, 336, 402
Hindular 310
Hintçe 118
Hiung-Nu 84
Hive 197
Ho Bozdoganis 73
Homeros 13, 15, 40, 131, 154-169, 173, 175, 183-184, 277, 282, 375, 381-382, 407, 409-414
Horasan 60, 63, 65, 72, 223
Horasan Türkmenleri 60
Horhut 20
Houtsma 57, 59, 66, 87, 90, 128, 344
Hoytu Tamir 266
Hudûd-ı Âlem 281
Hunlar 84, 395
Hümayun 264
Hüseyin Namık Orkun 44, 87
Hz. Ali 82, 116, 148
Hz. İbrahim 151
Hz. İlyas 149
Hz. Muhammed 61, 63-64, 81-82, 116, 148, 378
Hz. Nûh 149
Hz. Yusuf 100

I

I. Aghsartan 216
I. Aleksis 218
I. Giorgi 216
Igor destanı 119
II. Bagrat 222
II. Bâyezîd 52
II. Beyazıd 24
II. David 217
II. Gıyaseddin Keyhüsrev 219
II. Giorgi 217
III. Aleksis 218, 220, 226
III. Aleksis Ange 218
III. Alexios Komnenos 73
III. Argyre 218
III. Giorgi 218
II. İzzeddin Keykavus 68
II. Konstantin 222
II. Mehmed 221
II. Murad 57, 69-70
I. Kunos 99
Ildebrando 96
Imerethia 220, 225
Irk Bitig 259, 262, 317-319
Isaac Ange 218
I. Sultan Selim 24
Işık 93, 252, 440
IV. Aleksis 220
IV. Bagrat 216
IV. Jean 220-221

İ

İasion 413
İberia 78
İbn-i Bibi 57-58
İbn-i Havkal 281
İbn-i Hurdadbih 281
İcmâl-i ahvâl-i âl-i Selçuk ber muceb-i nakl-i Oğuznâme 59
İç Oğuz 76, 89, 345, 347-350
İç Oğuzlar 76, 103, 112-113
İdris-i Bitlisî 70
İgdir 281

ikili dış evlilik 14, 348
İlhanlılar 75
İlker Külbilge 16, 343
İlyada 15-16, 405, 407, 409-411, 413-414
İmam Kurchud 64
İmeriti 78
inak 90, 112
İnal Han 331
İnal Sir Yabgu 331
İnal Sir Yavkuy 62
ince kız 95
İncil 83, 148
İngiltere 9, 283
İnguş 268
İnostransev 24
İran 9, 13, 15, 24, 55, 57, 75, 78-79, 81, 84, 88-89, 99-100, 115-116, 198, 232, 236-239, 241, 250, 281, 325, 335, 384-386, 414, 419
İrtiş 23
İsfahan 287
İsficâp 281
İskendernâme 129
İskitler 276-277
İsmail Safavî 221
İstanbul 22
İstanbul Askeri Müze Rehberi 35
İtalya 9, 68
İykenk 22
İzzeddin Keykavus 219

J

Jacob Reyshke 419
Jalmauz Kempir 271
Jean Senakherim Ardzruni 216
Jez Tırnak 271
Jirmunskiy 329, 331

K

Kabaağaç 379
Kabartay 108
Kâbusnâme 40, 129
Kaçak Kerem 285
Kaçak Nebi 285, 438
Kâfir İshak 222
Kafkas 18, 22, 24, 69, 86, 108, 114, 186, 190-191, 193-199, 216, 221, 224, 226, 278, 325, 329, 416, 418, 420, 445
Kafkaslar 10, 15, 417
Kafkas Türkmenleri 18
Kafkasya 12, 16, 19, 25, 29, 55, 63, 68, 72, 75, 81-82, 100, 108, 115, 129, 137-138, 186, 191, 217, 219-224, 227, 236, 241, 268
Kaguan Aslan 145
Kahire 52, 148, 421, 445
Kahireli Alvân 52
Kakheti 217
Kakhetia 216
Kaldırgaç 425, 434
Kalenderiyye 87
Kalevala 341
Kalmuk 77, 114, 270-272, 426-427, 431, 438-440
Kalypso 410, 413
Kam 224, 392
Kamber 285-287, 434
Kambüre Bey 416, 418, 420, 428
Kan Abhaz 77
Kan Caik 275
Kanglı Koca 335, 361
Kanlı Koca 49, 71, 103, 226, 246
Kan Sentai 105
Kanturalı 13, 226, 244, 296, 300, 412
Kan Turalı 18, 46, 49, 52, 69, 73, 76, 81, 103, 242, 245, 332-333, 335, 341, 349
Kapadokya 216, 224
Kapular Dervendi 244
Kara Arslan 327
Kara Budak 32, 89, 332, 346,-349
Karaca Çoban 293-295
Karacık 336
Karacuk 80-89, 91, 96, 324, 328
Karacuk Çoban 89, 92, 96
Karacuk kaplanı 80
Karacük Çoban 244
Karaçay 129, 186, 193-194, 200, 269-270
Karaçık 197, 281
Kara Çogur 346
Karaçuk 80, 133, 244, 312, 315, 394
Karadağ 197

Karadeniz 22, 76, 78, 103-105, 107, 217, 219, 220, 224-225, 238, 241-243, 245-246, 325
Karadeniz Ereğlisi 219
Kara Evli 57
Karagaşlar 134
Karagöl 246
Kara Göne 332, 346-348, 370, 394, 404
Kara Güne 89, 136
Ḳara Güne Oğlı Ḳara Budaḳ 32
Karaim 20
Karakalpak 271, 274, 443
Kara Kalpaklar 227
Kara Kırgızlar 58, 112
Karakoyunlu 56, 72, 87, 282
Karakoyunlular 130
Kara Koyunlular 78, 219
kara köpek 394
Karakurum 266
kara pulad 92
Kara-Tav 197
Kara Tekür 78, 244, 327
Kara Tüken 327
Kara Yülük 220
Karçar 62, 97, 117, 330, 392, 426-427
Karkın 57, 281
Kar-Köbök 199
Karlı Türkistan 76
Karluklar 324
Kars 35, 77, 108, 130-131, 217, 239, 241
Karun Eli 76
Kassan 64
Kaşgarlı Mahmud 223, 251, 281, 319
Kayan Selçük 160-161
Kaydu 87
Kayı 57-58, 61, 70, 281, 326, 331, 345-346
Kayılar 69-71
Kazak 15, 19, 21, 23, 43, 64, 77, 84, 86, 113, 136, 144, 207, 267, 269-277, 391, 396-397, 423
Kazakça 268-269, 274
Kazakistan 9, 272, 276, 324, 419, 420
Kazan 12, 16, 20, 22, 25, 35, 37, 39, 49, 52-54, 58, 60, 63-64, 72-73, 75-77, 81, 83-84, 89-92, 96, 98, 100-101, 108, 110-113, 116-117, 121, 131, 135, 137, 148-149, 152, 159, 161, 163, 181, 185, 187-188, 191, 195-197, 199, 224-226, 233, 235, 239, 243-245, 284, 293-297, 307-308, 312, 315, 317, 329, 332-333, 336, 338, 345-350, 370, 373-394, 403, 420
Kazgurt Dağı 197
Kazılık 22, 49, 53, 76, 77, 89, 104, 150, 225, 243, 311, 314-315, 333, 346, 348
Kazılıkdağı 77
Kazılık Dağı 77, 311
Kazılık Koca 49, 53, 89, 104, 150, 225, 243, 333, 346, 348
keçi 108-109, 136, 238-239, 295
Kelile ve Dimne 129
Kelkit 246
Keloğlan 134
Kem 194, 290
Kemalist Devrim 251
Kerem 99, 116, 285, 286, 434
keremi 253
Kerem ile Aslı 434
Kerkap 392
Keykubad 59
Khaleghi 15
Khanduth 118
kımız 59, 83, 273, 328
Kınık 57, 281, 346
Kıpçak 199, 390-91, 423-424
Kıpçaklar 199, 324-325, 327, 335, 352
Kırgız 19, 21, 23, 43, 64, 84, 100, 114, 136, 209, 269-271, 274-275, 277
Kırgızistan 419
kırım 202
Kırım 20
kırk 433
Kırk 227
Kırk-Kınık 346
Kırklar 64
Kısasi'l-Enbiyâ 12, 148-152
Kıssa-i Enbiyâ 129
Kıssa-i Yusuf 129
Kıyan Selcük 106, 348
Kıyan Selçuk 89, 299
Kıyan Selçük 365, 370-371

Kızık 57, 281
Kızıl Ordu ilçesi 420
Kidan 191, 197
Kidan Han 191
Kidän Han 186-187
Kiklop 230
Kilisli 29, 31-32, 34-35, 42, 45-46, 49, 51, 120, 127-128, 130-133, 136, 140, 142-144, 149, 150-152, 157, 163-164, 329
Kilisli Muallim Rifat 42, 51
Kilisli Rifat 29, 31-32, 34, 45-46, 131, 157, 163-164
Kim kiminle dövüşür? 344, 347
Kim kiminle evlenir? 344, 348
Kirke 410, 412
Kitab-ı Mukaddes 12, 16, 147-148
Koboz 19
kobus 20, 67
kobuz 20
kobza 19-20
Komnenos 88, 218
Komnenoslar 118, 220
Kongrat 423, 427-429, 445
Kononov 197, 204, 223, 329
Konya 98, 219, 273, 445
kopuz 10, 19-20, 62, 66-67, 98, 103, 131, 135-136, 298, 301, 331, 340, 403, 406, 437
Kore 9, 15, 417, 424, 442-445
Korkora 220
Korkutun kabrini kazma 64
Koroğlu 18
koyun 21, 96-97, 107, 115, 145, 156, 161-162, 173, 207, 238-239, 242, 272, 275-276, 301, 314-315, 317-319, 353, 366, 371, 376, 394, 397, 401, 426
Ködön 188-190, 194-195, 197
Ködön Han 188-189
Ködön Pi 189-190
kök 209, 213, 255
Kök Han 223
Köprülü 34, 43, 46, 58, 62, 66-68, 70, 78, 80, 84, 86, 94, 128, 137, 147, 230
Köroğlu 44, 84, 86, 92, 115-116, 285-286, 288, 298, 422, 435, 438
kuğu 401
kuğu tüyleri 401
Kul Ata 290
Kulindin çölü 23
Kumık 270
Kunoş 87, 136
Kur 76, 147-152, 210, 254-255, 257, 260, 265
Kur'an 12, 16, 82-83, 85, 112, 129, 147-152, 254-255, 257, 260, 265, 307, 390
Kurgut İbn Abdülhamid 346
Kurt 87, 131, 259-260, 307, 319, 394, 400, 441
Kutadgu Bilig 56, 82, 125, 141, 251, 319
Kutais 76, 78, 220, 224
Kutlu Bey 13, 72-73, 223, 333
Kutsal üçlü 310
Kutsyk 198
Kuzey Avrupa 168, 239
Küçük Asya 82, 217, 219, 222, 226, 250, 32-327, 352, 386
Küdon 195
Kür Çayı 223-224
Kürlak 188
Kürt 258, 384, 386-387
Kürtler 237
Kütahya 99

L

Laius 96
La musique chez les Khirghizes et las Sartes 21
Laz 217, 384
Leh 19
Leningrad 17, 54, 57, 220, 223, 268, 271, 275, 277, 329, 331, 346
Leukopetra 117
Lewis 14, 352-353, 356, 360, 365, 373, 375, 388
Lezgiler 25, 64
Lutfî 70

M

Macar 19
Madâ'inî 319
Madıkan 270

magazi 110
Magıs 271
mağara 163, 377, 402
Mahmud Kaşgarî 55
Mahmud'un Şarkısı 103
Mahmut H. Şakiroğlu 11, 39
Mahmut R. Kösemihal 44, 62
Mahzuni 103
Mai 28, 51
Mâkû 79
Malgun 270
Manar Dağı 188
Manas 77, 92, 114, 137, 208, 227, 269-270
Mangadhayka 271-272
Mangat 271-272
Mangıs 271-272
Mangiş 186-187, 191, 194-195, 197
Mani dini 134
Maniheist 252
Manuel Komnenos 218
Manguş 188-189
Maraş 33, 130
Marco Polo 79, 81, 93, 237
Mardin 22, 76-77, 79
Masat köyü 420
Maveraünnehir 328
M. Canard 29, 68
M. Cevdet 59, 108
Mecusî 63
Medine 308
Meeker 14, 359, 388
Mehmet Erkestares 73
Mehmet Kaplan 144, 230
Mekke 63, 308
Meleagro 117
Melik Danişmend Destanı 224, 227
Mélikoff 12, 222, 224, 227
Melikşah 217
Memlûk 66
Memlûklar 118
Menelaos 407
Meninski 20
Mergen 270, 273-274, 398
Metin Ekici 16, 343, 419, 422
metrik şema 131
Mezopotamya 221, 325
M. Fahrettin Çelik 45
Mısır 52, 66, 148, 288, 421
mısra kafiyesi 133
Michael Paneretos 72
Migrelia 78
Mikail Acıpınar 11, 16
Mikhail Panaretos 223
milliyetçilik 352
milliyetçi yaklaşım 384
Minadoi 74, 77-79
Minorsky 72, 79, 128, 130, 220-223
Minussinski 134
Miŋitav 200
Mir Ali Şîr Nevâî 63
Mîr Ali Şîr Nevâî 251
Mirza Şeref 115
Moğol 13, 16, 57, 69-70, 72, 74-75, 78, 80, 100, 134, 137, 198, 209, 219, 225, 264, 268-272, 278, 282, 320, 325, 385, 424
Moğolca 209, 268
Moğolistan 258, 266, 272, 324
Moğollar 75, 84, 86, 219
Moğolların Gizli Tarihi 209, 210
Moskova 54, 57, 114, 137, 206, 220, 223, 268-271, 273, 274-277
Motif Index of Folk-Literature 94
M. Şakir Ülkütaşır 45, 51
Muallim Rif'at 282, 284, 329
Muhammed Hanefi Cengi 116
Muhammed Hoca 419
Muharrem Ergin 204, 223, 283, 289, 290, 346, 365
Mukara 192, 193, 197, 198
Musa 83, 149
mutfak şişi 374
Müneccim Başı 70

N

Nahcevan 76
Nahcıvan 76, 78
Nahcivan 22
Nart 192, 194, 278
Nartlı 109
Nasturi 252
Nayman 277, 400
Nefahât ul-Uns 63

Nemrud 83, 151, 257
Nesâyimü'l-mahabbe min şemâ'imü'l-fütüvve 63, 289
Neşrî 40, 70, 129
Neşrî Tarihi 40
Nihad Sami Banarlı 45
Nizameddin Ali Şir Nevâyî 289
Nizamülmülk 91
Nogay 199
Nöldeke 40, 41, 282, 329, 410, 414
Nuh 60
Nüzhetü'l-Kulûb 79, 80

O

Oba 232, 233
Odysseia 15-16, 154-157, 168, 184, 268, 275, 277, 278, 282, 341, 353-355, 373, 375, 382, 405, 407, 409-414
Odysseus 40, 107, 373, 375-376, 381-382, 408, 410, 412-413
Oğuzhan 24, 421
Oğuz Han 57, 67, 71, 223, 235, 326, 344
Oğuz Kağan 56, 230, 347
Oğuz Kağan Destanı 230
Oğuznâme 19, 21, 23, 43, 54-56, 58-63, 67, 81, 112, 135, 256, 290, 326, 329, 419
Oğuz şecerecileri 344
Oğuz Türkçesi 130, 145
Oidipus 96
okçuluk 437-438
Olearius 41, 64
Oliari 25
Olpomış 436
On iki İmam 25
Orestes 105
Orhon nehri 55
Orhun 91, 92, 113, 137, 230, 260, 324, 326, 395-396
Orhun kitabeleri 91
Orhun Kitabeleri 137, 324
Orta Asya 12, 16, 31, 43, 64, 71, 89, 92, 95, 107, 113, 134, 137, 222, 231-232, 236, 238, 240, 253, 257, 266, 317, 324-325, 330-331, 336, 344, 347, 352-354, 415-418, 433, 445
Orta Avrasya Edebiyatı 15
Orta Avrasya Kültür Kompleksi 416, 442
Ortac Kır 77
orun 90
Oruz 294, 296
Osetçe 108, 109
Osetya 186, 191-194, 197-198
Osmanlı 21, 28, 40, 42, 53, 55, 60, 63, 66, 69-73, 75, 81, 84, 90, 128, 129, 141, 144, 207, 221, 326, 345, 385-386
Osmanlılar 55, 69, 385
Osman Turan 44, 75, 92
otağ 93, 231
Otlukbeli 73, 221
oturma düzeni 346
Oubykh 193-194, 203
ozan 10, 19-20, 22, 24, 28, 47, 66-67, 131, 132, 135-136, 222, 300, 327, 330-331, 340, 401, 407, 427, 441-442
Ozean der Märchenströme, Teil I\ Die 25 Erzählungen des Dämons (Vetâlapancavimsati) Mit einem Anhang über die 12 Erzählungen des Dede Korkut 94

Ö

ögeç 238, 394
ölöng 134
Ömer Asım Aksoy 33, 128, 130
Ön Asya 18, 219, 278, 325, 333
Ötüken 4, 16, 306, 420
Özbek 60, 63, 213, 274, 391, 416-418, 422-424, 428, 433, 436, 442-446
Özbekçe 100, 206, 210-212
Özbek Devleti 391
Özbek Han 63, 424
Özbekistan 206, 324, 417, 420, 422-424
Özdemiroğlu Osman Paşa 48

P

Paflagonya 219
Page 155, 354, 388
Paris 33, 42, 56, 67, 70, 72, 83, 88, 91, 99-100, 128, 137, 145, 155-156, 203-204, 216, 220-222, 224-225, 229, 233, 236-239, 250, 264-265, 303, 307, 320, 407

Paseni 79
Pasin 72, 76, 79, 97, 224-225
Pasinler 79, 224
patriarkal 113
Peçenekler 324, 352
Pehlevî 13
Pehlivan Bey 72, 223
Penelope 408-411, 413
peri 160-161, 166, 181, 299
Peri 366-367, 377, 382, 397
Pertsch 29, 40, 50, 60
Phasiane 79
P. Horn 28, 51
Planhol 13, 236, 243, 352, 388
Polyphemos 12, 16, 40, 154-155, 157, 159, 167-176, 257, 353, 355, 373, 375-376, 381-382
Poseidon 107, 413
Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme 58, 67, 77, 84, 95, 100, 105, 112, 114, 133, 134, 186, 188-189, 194, 204
Pusat 108

Q

Qādir 252, 253, 257, 265
Qahhar 253

R

Radloff 19, 23, 56, 58, 62, 67, 77, 84, 100, 105, 109, 111-114, 133-134, 186, 188-189, 194, 211
Radlov 19, 20, 23, 95, 269, 319
Raḥīm 251
Raḥmān 251
Räsänen 33, 130, 211
Ravendî 206
Raznihan ve Mahfiruz 118
Rengiboz 99
Reşide'd-dîn Fazlullah Hemedanî 281
Reşidüddin 57-58, 62, 84, 137
Reşit Rahmeti Arat 141
Ribyts 192-193, 197
Risâle-i Musiki 108
Rossi 9-12, 15-16, 39, 78, 88, 138, 140, 147, 157-159, 163, 173, 196, 199, 204, 223-226, 237, 240, 247, 252, 254-260, 265-266, 283, 307-317, 319, 321, 329, 419
Roux 13, 14, 250, 252, 254, 258-259, 320
Ruben 42, 66, 71, 94-96, 100-101, 104, 107-109, 111-112, 118, 158, 179
ruhlarla diyalog 403
Rum 13, 22, 72-74, 76-77, 88, 227, 298, 349
Rumeli 68, 84
Rumlar 81
Ruslar 78, 119
Rüstem 85, 96, 297, 345, 348, 438

S

Sadiq 13
Safevîler 84
Safeviler Devleti 25
Safranbolu 99
Sagay 96, 194, 211
Sagaylar 186
sağ beyleri 90
Saint Elia 83
Saint Giorgio 83
Salahâne Kayası 76
Sa'lebî 12, 148-152
Salir-Kazan 196
Salman Bey hikâyesi 134
Salur 12, 16, 18, 22, 25, 49-50, 53, 57-58, 60, 63, 71-72, 87, 89, 96, 101, 111, 149, 152, 163, 185, 187, 191, 196-197, 199, 224-225, 233, 235, 239, 243-245, 281, 326, 332-333, 335, 338, 341, 345-348, 350, 394, 403, 420
Salur Kazan 12, 18, 22, 25, 49-50, 53, 60, 63, 71-72, 87, 96, 101, 111, 149, 152, 163, 187, 191, 196, 224-225, 233, 235, 239, 243-245, 326, 332-333, 338, 341, 346-348, 350, 394, 403, 420
Şamed 253
Samir-Kazan 188, 195-197
Samoyloviç 23
Samsun 219
Samtzekhe 77
Samtzkhe 220, 225
Sancidan 77

Sara 422
sare 19
Sarı Bagış 277
Sarı Çoban 366
Sarıg 274
sarın 19
Sasonlu (Toros dağları) David 118
savaş düzeni 347, 348
sayacı 115
Sayan dağları 134
sayvan 31, 32, 93
Sayvan 232
Sebaste 216
Segrek 20, 49, 62, 76, 89, 105, 110, 233, 244, 310, 316, 333, 361
Selâtin-i Bayındıriyye 71
Selcan 73, 87, 103, 137, 226, 409, 412
Selcan Hatun 87, 103, 137, 226
Selcen Hatun 296, 328
Selçuk 55, 57, 59, 76, 89, 91, 116, 289, 299, 331
Selçuk hanedanı 59
Selçuklu Devleti 385
Selçuklular 44, 55, 60, 65, 82, 130, 217, 219, 223, 325
Selçuknâme 54, 58-59, 66, 69, 90
Selçuk Türkleri 91
Selenga 55, 230
Selmân-ı Fârîsî 63
Selmân-ı Farsî 289
Serahs 23
Sermed Muhtar 35, 92
settar 253
Settarhan 285
Sevang 79
Seyahatnâme 35, 64, 283
Seyyid Ahmed b. Seyyid Hasan Daftarî 52
Seyyid Battal Gazi 68
Seyyid Battāl Gazi 29
Seyyid Lokman b. Hüseyin el-Asûrî 59
shanyu 395
Sıdkî 28, 52
Sığnak 324
Sırpça 14
Sibir Kazakları 19
Sibirya 108, 186, 190, 196, 199, 258, 273, 320
Siegfried 168, 341
Siegfried tip 168
Sindabad 109
Sinop 219
Sirderya 42, 55, 64-65, 197, 324, 327, 328, 331, 420, 422-423, 445
Siyâsetnâme 91
Slav 19, 119, 445, 446
Soğdak 66
Sohrab 96
sol beyleri 90
Soninke 104
Sordyah-Çonoh 273
Soslan 186, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198
Soslan-Sosryko 186
Sosriko 186
Sosryka 191, 194
Sosurga 12, 16, 186, 191-193, 200, 201-203
Soylama 130-132
Sozryko 109
söğük 90
SSCB 9, 13
St. George 149
S. Thompson 94, 103, 104, 109
su 188, 192-193, 235, 245, 256, 259, 260, 265, 394
Su 308
Şu'nullāh 52
Suriye 22, 76, 77, 129, 232, 325
Sünni 24, 219
sünü 92
Sürmelü 77
Sürük 77, 79

Ş

Şah Abbas 115, 287
Şah-ı merdân 434
Şah İsmail 116, 282, 286-288, 326, 438
Şah İsmail Hataî 282
Şah İsmail ile Gülzar 116
Şah İsmail-Taçlı 288
Şah İsmail ve Gülizar 287

Şam 77, 283, 298
Şaman 24, 94-95, 134, 213-214, 222, 250, 256, 319, 390-393, 395, 400-403, 416, 418, 428, 439, 441, 444, 445
Şamanizm 319, 392, 394-395, 400-403, 439, 443-444
Şamanlık 14, 16, 85, 337, 393, 401-402
Şam Deresi 283
Şāmī günlüğü 232
Şarlak 188
Şecere-i Terâkime 12, 41, 54, 63, 137, 197, 204, 289
Şeceretü'l-Etrak 41
Şehnâme 85
Şehzade Korkud 24
Şer Şemseddin 328
Şerur 283
Şeybani 424
Şeytan 149, 273, 274 , 307
Şeyyad Hamza 251
Şii 24, 219
Şir Şemseddin oğlu Gaflet Koca 297
Şirvan 217
Şirvanlı Hakanî 280
Şirvanşahlar 283
Şökli Melik 89, 224, 225
Şulmus 271
Şuûrî 20

T

tabiat kültleri 14
Tabrizi 15, 414
Tahmasib 329
Tamara 217-219
tambur 21
tambura 21
Tanrı-kut 395
Tar 192
Taralar 186
Târih-i Âl-i Selçuk 57
Tarîh-i Dost Sultân 63
Tarîh-i Oğuz u Turkân ve Hikâyat-ı Cihângîr-i û 62
Tarihname 395
Tarzdar 277
Tarzdar-Kırgızları 277
Tas kabilesi 277
Tastar 277
Taş Oğuz 76, 89, 112, 347
Taş Oğuzlar 76, 85, 89, 103, 112
Tatar 22, 209, 273
Tatyan 22
Taudu 114
tavavur kral 75
Tay boyu 277
Taz Kaan 277
Taz kabilesi 277
Taz kuşağı 277
Tebriz 25, 48, 64, 223, 292, 325
Tebrizli Bayatî Mahmud oğlu Hasan 60
Tebrizli Katran 280, 282
Tekfur 111
tekür 75
Telemakhos 408, 410, 411
Teleütler 186
Tengri 13, 250-256, 259-266, 273, 318
Tepegöz 12-14, 16, 29, 30, 40, 45, 49-50, 58, 62, 69, 71, 76, 106-109, 134-135, 145, 148, 153-159, 161-172, 174-176, 180-184, 257, 269, 272-275, 278, 282, 331-333, 336, 341, 348, 353-355, 357, 363-364, 366, 368-383, 387-388, 393, 396-399, 401, 420
Tercüme-i Tibyân 149
Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-ı Cihân 63
Teyran 274
Tiflis 74, 77, 217-218, 220, 222, 225, 227
tilki 201, 319
Timur 69, 78, 219
Tokat 68, 93
toklu 238
Tomanın 245
Tomanin 76, 79, 111, 146, 152, 225, 226
Tomanis 79, 225
Toros dağları 118
totem 87, 90, 277, 307
T'ou-kiue 311, 313
Tovka 427, 440
toy 20, 83, 90
Törk 325

Trabzon 13, 18, 22, 29, 69, 71-73, 76-77, 80, 88, 99, 103-104, 118, 148, 217-221, 223, 225-227, 241, 245-246, 329, 332-333, 335, 349, 352, 387, 432
Trabzon İmparatorluğu 217-218, 220-221, 329, 332
Trabzon Komnenosları 220
Trabzon Rumları 29, 69, 148, 352
Transkafkasya 246
Truvalılar 407
Tuba Kiji 274-275
Tufargan 287
Tuka aşireti 115
Tuman 331
Tumanski 18, 22
Tur Ali Bey 13, 72-73, 85, 104, 220, 223, 227, 332
Turandot 104
Turchia 81
Turchomania 74
Turkalı Bey Bozdoğan 73
Turoldo 66
Turpino 66
Tursunov 13, 16, 267, 270
Tuvalar 276
türe 285
Türk-Eli 81
Türkistan direği 81
Türkistan/ Türkmensahra/ Günbed yazması 12
Türkistan/Türkmensahra nüshası 422
Türkiye Cumhuriyeti 324, 352
Türk Kağanlığı 324
Türkmen 9, 18, 23-24, 29, 42, 44, 46, 49, 60-61, 63-64, 67-68, 72, 74, 80-81, 88, 90, 93, 99, 104, 108, 113, 116, 128-130, 134, 137, 197, 211, 226-227, 270, 273-274, 325, 327, 329, 352, 419-422, 445
Türkmence 130, 144, 208, 211-212, 214
Türkmenistan 9, 67, 77, 80, 118, 211, 324-325, 418, 420
Türkmenler 12, 25, 41, 55, 60, 67, 71-72, 81, 137, 148, 217, 221, 223-224, 284, 324, 340
Türkmen Sahra 419, 422
Türk milliyetçileri 384
Türk milliyetçiliği 352

U

uçmak 82, 160, 300
Uçuk 201, 344
Ugor 272
Ukrayna 19
Ultontoz 431
ulu 200, 201, 253
Umman Denizi 77
Ural 205, 231, 271, 281, 324
Urgenç 424
Urmiye 25
Urumi 64
Uruz 35, 49, 52-53, 76, 89, 93, 96-97, 101, 106, 111-113, 116, 136, 149, 159-161, 166, 179, 182, 225, 243, 294, 308-309, 314, 332-333, 338, 341, 346-350, 382
Uruz Koca 89, 106, 112-113, 136, 348-350, 382
Uşun Koca 49, 110, 348, 370
Uygur 20, 56-57, 86, 118, 271, 347
Uygurlar 82, 266
uykun 90
Uzun Hasan 71, 74, 79, 220-222, 325
Uzunpınar 76
Uzun Pınar 80, 366

Ü

Üçok 14, 40, 56, 58, 344-347
Ülgen 275, 277
Ülkü 43-45, 56-57, 62, 65, 71, 75-76, 84, 86-87, 90, 92-93, 98, 100, 103, 108, 118, 136, 254, 314, 319, 444
ülüş 90
Üregir 281
üze 255

V

Vallāh 254, 264
Van Gölü 219, 224, 325
Varaka ile Gülşah 438
varkan 21
Vatikan 10-11, 16, 28, 30-36, 39, 47-49, 51, 53-54, 60, 72, 85, 87, 92, 94, 114, 119, 121, 129-131, 133, 136,

138, 140-144, 149-152, 157-158, 199, 204, 223, 237, 247, 252-253, 283, 297, 308-312, 314-317, 329, 352, 406, 419
Vatikan nüshası 11, 30, 33, 51, 53, 114, 130, 133, 136, 140, 149-150, 247, 406
Vehsudan Emirliği 282
Vehsudan Revvadî 282
Veled İzbudak 61
Velihan oğlu Çokan 84
Venedik 78, 118, 221
Venedik Cumhuriyeti 221
Von Diez 9, 23, 24, 154, 159, 329, 353, 407

W

Westöslicher Divan 40

X

XII. Şarkiyatçılar Kongresi 12, 119
XIX. Şarkiyatçılar Kongresi 141
X. Konstantin Dukas 216
Xun 14

Y

yada 195
yädä 195
Yafes 60
Yagıbasan 73
yağma 49, 82, 91, 96
Yahya Kemal Taştan 16
Yaika 275
Yakbu 324
Yakın Doğu 232, 238, 241, 327
Yakutça 208, 211, 214
Yakutlar 436
Yalmauz 271
Yaltacık 427, 431-432, 441
Yapağılu Koca 348
Yaparlı 57, 281
Yaralı Mahmut 438
yarı göçebe 13, 92, 230, 234, 237
Yarpuz 99
yasaq 59
Yayece 275
Yazıcıoğlu 12, 196, 289, 331
Yazıcıoğlu Oğuznâmesi 12
Yazıcızâde Ali 58, 59, 69-70
Yazıcızâde Selçuknamesi 59
Yazılıkaya 191
Yazır 57, 281
Yegenek 22, 314-315, 333
Yeni Kent 324, 331
Yeni Mecmua 59, 108
yer sub 306
Yeştler 301
Yıldırım Bâyezîd 69
Yıldız 56, 57
Yıva 57, 281
Yigenek 49, 53, 66, 76, 89, 142, 150, 225, 243, 346, 348, 356
Yiğenek 104
yirmi dört sancak beyleri 348
Yoloi 104, 114
Yugoslavya 9, 14
Yunan 18, 103, 117, 162, 165-166, 268, 353-354, 375-376, 382-384, 386, 398, 407, 432
Yunanlılar 117, 277, 383, 407, 409
Yunus Emre 129
Yurgin 399
yurt 9
Yusuf ve Ahmet 100
Yüce 150-151, 207, 253
Yünlü Koca 348

Z

Zahir Güvemli 45
Zaloğlu Rüstem 438
Zeus 413
Zeytunlu Abdalları 102
Ziya Gökalp 46, 80